

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Ludvík Flajšhans

**Vztahy NATO - Rusko po anexi Krymu
z perspektivy jaderných zbraní**

Diplomová práce

Praha 2016

Autor práce: **Ludvík Flajšhans**

Vedoucí práce: **PhDr. Ondřej Ditrych, MPhil. Ph.D.**

Rok obhajoby: 2016

Bibliografický záznam

FLAJŠHANS, Ludvík. *Vztahy NATO - Rusko po anexi Krymu z perspektivy jaderných zbraní* Praha, 2016. 71 s. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií. Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Ondřej Ditrych, MPhil. Ph.D.

Abstrakt

Cílem této práce je zjistit, jakým způsobem ovlivňuje vlastnictví jaderných zbraní 1) ruskou zahraniční politiku v ukrajinské krizi, 2) vztahy mezi NATO a Ruskem. Z tohoto důvodu práce mapuje přehled vzájemných vztahů NATO – Rusko od Budapešťského memoranda z roku 1994 do současnosti. Na teoretickém základě konceptu jaderného odstrašení a především pak na modelech krizové signalizace s tímto konceptem úzce souvisejících práce vytváří typologii ruských signalizačních aktivit v jaderné dimenzi. Na základě zmapování těchto aktivit poté práce dochází k závěru, že Rusko využívá hrozeb použití jaderných zbraní v rámci svého přístupu k ukrajinské krizi a rovněž míra ruské signalizace vykazuje podobný vývoj jako vztahy s NATO.

Abstract

The aim of this work is to determine the influence of nuclear weapons possession in 1) Russia's foreign policy in the Ukraine crisis, 2) relations between NATO and Russia. For this purpose the work monitors the development of NATO – Russia relations from the Budapest memorandum until present. The work also creates typology of russian signalling activities based on the theoretical basis of the nuclear deterrence conceptions and especially on the models of crisis signalling, which is closely linked to these conceptions. After monitoring these activities the work concludes that Russia is indeed using threats of nuclear weapons employment in the framework of its attitude towards Ukraine crisis and also the intensity of signalling shows similar development as the relations with NATO.

Klíčová slova

NATO, Rusko, Krym, jaderné zbraně, odstrašení, signalizace

Keywords

NATO, Russia, Crimea, nuclear weapons, deterrence, signaling

Rozsah práce: 112 644 znaků, 15 679 slov

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 12. 5. 2016

Ludvík Flajšhans

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval PhDr. Ondřeji Ditrychovi, MPhil. Ph.D. za cenné rady a připomínky v průběhu psaní této práce. Dále bych chtěl poděkovat PhDr. Michalu Smetanovi za doporučení odborné literatury k teoretické kapitole a mé matce Mgr. Markétě Flajšhansové za jazykovou korekturu.

Institut politologických studií

Teze diplomové práce

Téma:

Vztahy NATO – Rusko po anexi Krymu z perspektivy jaderných zbraní

1 Úvodní část

a) Představení a vymezení tématu

Ve své diplomové práci se hodlám věnovat vývoji vzájemných vztahů mezi Ruskou Federací a NATO, přičemž bude zohledněno, jaký vliv má na tento vývoj vlastnictví jaderných zbraní. Vzhledem k dlouhodobému zhoršování těchto vztahů, jež pomyslně vyvrcholilo anexí Krymu, je téma z bezpečnostního hlediska pro euroatlantický prostor nejen závažné, ale i aktuální. Z logiky věci pravděpodobně nikdy nebylo možné očekávat dobré vztahy mezi oběma stranami, nicméně je nutné uznat, že v podstatě konstantní zhoršování (i přes občasné výkyvy) nastalo prakticky ihned po rozpadu SSSR. Zda tato událost byla nevyužitou příležitostí pro „nový začátek“ ponechme stranou, jisté ovšem je, že vina neleží výlučně v Moskvě, která se odmítala smířit s *největší geopolitickou katastrofou*, ale částečně i na alianční straně. Její přístup k Rusku byl ovlivněn určitou arogancí a pocitem nadřazenosti, namísto vnímání Ruské Federace jako rovnocenného partnera. Také politika otevřených dveří, která spíše než z racionálního posuzování nákladů a přínosů vycházela z liberálního chápání komunity, přispěla v Moskvě k pocitu ohrožení. Ruskou reakcí na bezpečnostní výzvy ze Západu bylo zapojení vlastních obranných strategií a vztahy mezi Ruskem a Západem se tím dostaly do bodu „vzájemně zaručeného zklamání“ (Ditrych 2014: 78-79).

Časově výzkumný zájem práce začne Budapešťským memorandem a bude pokračovat až do současnosti, přičemž těžištěm práce bude Ukrajinská krize. Toto časové vymezení je relevantní vzhledem k (mimo jiné) ignoraci závazků Budapešťského memoranda, které se Rusko anexí Krymu dopustilo. Už z povahy časového rámce a tématu, práce nebude zaměřena na vznik a vývoj NATO či aktivity aliance v rozličných oblastech, nicméně uvedení do

historického kontextu, především v aspektech týkajících se Ruska a jaderných zbraní, považují za vhodné.

b) Cíle práce a stanovení výzkumných otázek

Hlavním cílem práce je zjistit, jakým způsobem ovlivňuje vlastnictví jaderných zbraní chování obou stran ve vztahu Rusko – NATO. Práce vychází z předpokladu, že případné vzájemně zaručené zničení, ke kterému by se obě strany svými kapacitami byly v extrémní situaci schopné přiblížit, vedlo ke vzniku paradoxu stability-destability a tedy v podstatě umožnilo ruskou agresivní, expanzivní politiku, jaké jsme byli svědky při anexi Krymu a která je dále (byť neoficiálně) uplatňována na Ukrajině. Samozřejmě je nutno připustit, že celá situace vyžaduje daleko komplexnější chápání a vzetí v úvahu mnoho dalších faktorů (např. ruská domácí politika, ekonomická situace atd.), které k těmto událostem přispěly, nicméně tato práce nemá ambice na takové vysvětlení. Výzkumné otázky proto zní, jakým způsobem vlastnictví jaderných zbraní ovlivnilo ruskou zahraniční politiku na Krymu a Ukrajině a reakci NATO na ni? A jak je možné definovat vliv jaderných zbraní na vzájemné vztahy mezi Ruskem a NATO od anexe Krymu?

Přestože k použití jaderných zbraní v případě Krymu nedošlo, neznamená to, že nemá jadernou dimenzi. Vznik paradoxu stability nestability značí, že nejenom vlastnictví jaderných zbraní hrálo v událostech důležitou roli, ale jelikož bylo z Kremlu doprovázeno bezprecedentním rozšiřováním informací týkajících se jaderných zbraní, tedy nukleárních vzkazů alianci, lze usuzovat, že Ruské jaderné „protahování svalů“ bylo integrální součástí vojenského přístupu k Ukrajině krizi. Přestože reakce NATO byla zdrženlivá a vyhnula se výměně jaderných vzkazů s Ruskem, odhalila nutnost adaptace NATO na nové jaderné prostředí v Evropě (Durkalec 2015: 5-6). Po zhruba dvou dekadách útlumu se tedy nukleární deterence opět dostává do popředí bezpečnostní agendy v Euroatlantickém prostoru. Od války v Gruzii Rusko začalo modernizovat nejenom své konvenční síly. Během posledních let byly do vojenských scénářů zahrnuty jaderné zbraně, v roce 2009 byl např. simulován jaderný útok na Polsko a od počátku Ukrajinské krize provádí Rusko cvičení se zbraňovými systémy schopnými nést jaderné zbraně téměř na měsíční bázi (Kamp 2015: 1-2). Z výše uvedeného je jasně patrné, že při posuzování tématu jakoukoli optikou nelze otázku jaderných zbraní ignorovat. Do jaké míry ovšem ovlivňovala běh událostí ve skutečnosti, bude předmětem výzkumu.

c) Metoda zpracování

Účelem této práce je pokus o určení míry vlivu jaderných zbraní na události započaté anexí Krymu a následný vývoj vzájemných vztahů NATO – Rusko. Vzhledem k povaze tématiky bude provedena nejprve komparace pojetí teorie odstrašení v kontextu jaderných zbraní různých autorů a následně aplikována na chování obou stran za účelem definování míry vlivu vlastnictví jaderných zbraní.

Teoretická část práce bude vycházet převážně z odborné literatury zaměřené na teorii odstrašení v kontextu jaderných zbraní. Kapitoly mapující vývoj vztahů NATO – Rusko budou větší měrou opřeny o články v odborných časopisech a také o dokumenty jednotlivých zainteresovaných institucí na obou stranách. Vzhledem k aktuálnosti a pokračujícímu vývoji problematiky je předpokládána nutnost hojného doplnění o informace ze seriózních médií či projevů významných osobností.

2 Předpokládaná osnova práce

1. Úvod
2. Stať
  - a) Jaderné zbraně a teorie odstrašení – teoretická část
  - b) Od Budapešťského memoranda k anexi Krymu – vývoj vzájemných vztahů
  - c) Ukrajinská krize – vztahy NATO - Rusko po anexi Krymu
  - d) Role jaderných zbraní ve vzájemných vztazích
3. Závěr

3 Předběžný seznam zdrojů

a) Literatura

Cimbala, Stephen J.; Scouras, James (2002). *A New Nuclear Century: Strategic Stability and Arms Control*. Westport: Praeger Publishers.

Durkalec, Jacek (2015). *Nuclear – Backed Little Green Men: Nuclear Messaging in the Ukraine Crisis*. Warsaw: The Polish Institute Of International Affairs.

Harvey, Frank P. (1994). *The Future's Back: Nuclear Rivalry, Deterrence Theory and Crisis Stability after the Cold War*. Quebec: McGill-Queen's University Press.

Morgan, Patrick M. (2003). *Deterrence Now*. New York: Cambridge University Press.

Quinlivan, James T.; Oliker, Olga (2011). *Nuclear Deterrence in Europe: Russian Approaches to a New Environment and Implications for the United States*. Santa Monica: RAND Corporation.

Steff, Reuben (2013). *Strategic Thinking, Deterrence and the US Ballistic Missile Defense Project: From Truman to Obama*. Farnham: Ashgate Publishing Limited.

Zagare, Frank C.; Kilgour, Marc D. (2000). *Perfect Deterrence*. Cambridge: Cambridge University Press.

b) Odborné články

Ditrych, Ondrej (2014). Bracing for Cold Peace. US-Russia Relations after Ukraine. *The International Spectator*. Vol. 49, No.4. s. 76-96.

Ian, Anthony (2012). NATO-Russia Relations: The State of Relations and Future Prospects. *The Polish Quarterly of International Affairs*. Vol. 2012, No. 1. s. 119-140.

Kamp, Karl-Heinz (2015). Nuclear Implications of the Russian Ukrainian Conflict. *NATO Defense College*. 03/15, April 2015. s. 1-7.

Meier, Oliver; Lunn, Simon (2014). Trapped: NATO, Russia, And the Problem of Tactical Nuclear Weapons. *Arms Control Today*. Vol. 44, No. 1. s. 18-24.

Ratti, Luca (2013). Resetting NATO–Russia Relations: A Realist Appraisal Two Decades after the USSR. *Journal of Slavic Military Studies*. Vol. 26, No. 2. s. 141-161.

Zadra, Roberto (2014). NATO, Russia and Missile Defence. *Survival*. Vol. 56, No. 4. s. 51-61.

Obsah

SEZNAM ZKRATEK	12
ÚVOD	13
1. JADERNÉ ZBRANĚ A TEORIE ODSTRAŠENÍ	17
1.1 Teorie odstrašení.....	17
1.2 Role jaderných zbraní v teorii odstrašení.....	22
1.3 Signalizace a kredibilita hrozby	27
<i>1.3.1 Signalizace v obecné rovině</i>	27
<i>1.3.2 Signalizace v jaderné dimenzi</i>	29
2. VZÁJEMNÉ VZTAHY NATO A RUSKÉ FEDERACE	32
2.1 Vývoj vztahů během 90. let 20. století.....	32
2.2 Vývoj vztahů v první dekádě 21. století.....	35
2.3 Vzájemné vztahy od ukrajinské krize	38
3. JADERNÁ DIMENZE UKRAJINSKÉ KRIZE	42
3.1 Signalizace za využití jaderné triády	43
<i>3.1.1 Signalizace za využití letectva</i>	44
<i>3.1.2 Signalizace za využití námořnictva</i>	46
<i>3.1.3 Signalizace za využití mezikontinentálních balistických raket</i>	48
3.2 Signalizace veřejných prohlášení.....	50
4. ZÁVĚR	53
5. SUMMARY	56
6. POUŽITÁ LITERATURA	58
7. SEZNAM PŘÍLOH	69
8. PŘÍLOHY	70

Seznam zkratek

ABM (Anti-Ballistic Missile Treaty) – Smlouva o omezení systémů protiraketové obrany

CFE (Treaty on Conventional Armed Forces in Europe) – Smlouva o konvenčních ozbrojených silách v Evropě

EAPC (Euro-Atlantic Partnership Council) – Euroatlantická rada partnerství

ICBM (Intercontinental ballistic missile) – Mezikontinentální balistická raketa

INF (Intermediate-Range Nuclear Forces Treaty) – Smlouva o likvidaci raket středního a krátkého doletu

MAD (Mutual Assured Destruction) – Vzájemně zaručené zničení

NAC (North Atlantic Council) – Severoatlantická rada

NRC (NATO-Russia Council) – Rada NATO-Rusko

NRF (NATO Response Force) – Síly rychlé reakce NATO

PFM (Partnership for Peace) – Partnerství pro mír

PJC (Permanent Joint Council) – Stálá společná rada

RAP (Readiness Action Plan) – Akční plán připravenosti

SLBM (Submarine-launched ballistic missile) – Balistická střela odpalovaná z ponorky

START (Strategic Arms Reduction Treaty) – Dohoda o omezení počtu strategických zbraní

VJTF (Very High Readiness Joint Task Force) – Jednotky velmi rychlé reakce NATO

Úvod

Ve své diplomové práci se hodlám věnovat vývoji vzájemných vztahů mezi NATO a Ruskou federací zejména během ukrajinské krize a zohledněn bude především vliv vlastnictví jaderných zbraní na tento vývoj. Vzhledem k dlouhodobému a relativně kontinuálnímu zhoršování těchto vztahů, jež pomyslně vyvrcholilo anexí Krymu, je téma pro euroatlantický prostor z bezpečnostního hlediska nejen závažné, ale i aktuální. Z logiky věci pravděpodobně nikdy nebylo možné očekávat zvláště dobré vztahy mezi oběma stranami, nicméně pozvolné zhoršování (i přes občasné výkyvy) nastalo prakticky ihned po rozpadu SSSR. O tom, zda tato geopoliticky velmi významná událost byla nevyužitou příležitostí pro „nový začátek“, lze dnes již pouze spekulovat. Zřejmé ovšem je, že vina za, mírně řečeno, nepříliš vřelé vztahy neleží výlučně v Moskvě, která se odmítala smířit s *největší geopolitickou katastrofou*, ale částečně i na alianční straně. Přístup NATO k Rusku byl ovlivněn určitou arogancí a pocitem nadřazenosti, namísto vnímání Ruské federace jako rovnocenného partnera. Také politika otevřených dveří, která spíše než z racionálního posuzování nákladů a přínosů vycházela z liberálního chápání komunity, přispěla v Moskvě k pocitu ohrožení. Ruskou reakcí na bezpečnostní výzvy ze Západu bylo zapojení vlastních obranných strategií a vztahy mezi Ruskem a Západem se tím dostaly do bodu „vzájemně zaručeného zklamání“ (Ditrych, 2014: 78-79).

Časové vymezení výzkumného zájmu práce se odrazí od Budapešťského memoranda z roku 1994 a bude pokračovat až do současnosti. Těžištěm práce bude právě ukrajinská krize. Tento časový rámec považuji za relevantní ze dvou důvodů. Rusko se anexí Krymu dopustilo nejen porušení mezinárodního práva obecně, ale i naprosté ignorace závazků Budapešťského memoranda. Už z povahy časového rámce a tématu není práce zaměřena příliš historicky, na vznik a vývoj NATO, či aktivity aliance v rozličných oblastech, nicméně stručné uvedení do historického kontextu, především v aspektech týkajících se Ruska a jaderných zbraní, považuji za vhodné.

Hlavním cílem práce je zjistit, jakým způsobem ovlivňuje vlastnictví jaderných zbraní chování Ruska ve vztahu k NATO. Výchozím bodem je předpoklad, že případné vzájemně zaručené zničení (MAD), ke kterému by se obě strany svými kapacitami byly v extrémní situaci zřejmě schopné přiblížit, nejspíše přispělo k ruské agresivní, expanzivní politice ve formě, v jaké se udála při anexi Krymu a která je dále (byť neoficiálně) uplatňována na Ukrajině. Samozřejmě je nutno připustit, že celá situace vyžaduje daleko komplexnější

chápání. Pro všeobjímající analýzu událostí by bylo nutné vzít v úvahu mnoho dalších faktorů, např. ruskou domácí politiku, ekonomickou situaci apod., které k těmto událostem přispěly, nicméně tato práce se nezabývá komplexní analýzou anexe Krymu. Místo toho se snaží zjistit, zda jsou jaderné zbraně skutečně významným faktorem ovlivňujícím rozhodování Kremlu, respektive zda bylo jejich vlastnictví využito (zneužito) pro naplnění ruských cílů. Výzkumné otázky proto zní, jakým způsobem vlastnictví jaderných zbraní ovlivnilo ruskou zahraniční politiku na Krymu a Ukrajině? A jak je možné definovat vliv jaderných zbraní na vzájemné vztahy mezi Ruskem a NATO od anexe Krymu? Ve snaze zodpovědět výzkumné otázky se tato práce pokusí vytvořit přehlednou typologii ruské jaderné signalizace, kterou dělí na signalizaci pomocí jaderné triády, tedy signalizaci činy, a signalizaci veřejných prohlášení.

Přestože k použití jaderných zbraní v tomto případě nedošlo, neznamená to, že nemá jadernou dimenzi. Ruská rétorika v souvislosti s ukrajinskou krizí značí, že vlastnictví jaderných zbraní hrálo v událostech více než důležitou roli. Lze totiž usuzovat, že ruské jaderné „protahování svalů“ bylo integrální součástí vojenského přístupu k ukrajinské krizi, protože bylo z Kremlu doprovázeno bezprecedentním rozšiřováním informací týkajících se jaderných zbraní, tedy nukleárních vzkazů alianci. Přestože reakce NATO byla zdrženlivá a vyhnula se výměně jaderných signálů s Ruskem, odhalila nutnost adaptace NATO na nové jaderné prostředí v Evropě (Durkalec 2015: 5-6). Po zhruba dvou dekadách útlumu se tedy nukleární deterrence opět dostává do popředí bezpečnostní agendy v euroatlantickém prostoru. Od války v Gruzii Rusko začalo modernizovat nejenom své konvenční síly. Během posledních let byly do vojenských scénářů zahrnuty jaderné zbraně, v roce 2009 byl např. simulován jaderný útok na Polsko a od počátku ukrajinské krize provádí Rusko cvičení se zbraňovými systémy schopnými nést jaderné zbraně téměř na měsíční bázi (Kamp 2015: 1-2). Z výše uvedeného je jasné patrné, že při posuzování tématu jakoukoli optikou nelze otázku jaderných zbraní ignorovat. Do jaké míry ovšem skutečně ovlivňovala běh událostí se pokusí vysvětlit následující stránky.

Po této úvodní kapitole, jež obsahuje stručné uvedení do tématu, určení cílů práce a použitou metodologii, následuje kapitola teoretická. Tato kapitola se pokusí shrnout to nejdůležitější z konceptů odstrašení v jaderné i nejaderné dimenzi, neboť odstrašení i po skončení studené války hraje ve vzájemných vztazích roli, v průběhu oněch dvou dekád možná poněkud upozadovanou, nicméně nyní pravděpodobně opět na vzestupu. Stěžejní částí

druhé kapitoly jsou ovšem podkapitoly 1.3.1 a 1.3.2, jež se snaží přinést přehled modelů signalizačních aktivit, podle nichž bude možné posuzovat ruskou rétoriku a podniknuté akce.

Druhá kapitola se věnuje vývoji vzájemných vztahů mezi Ruskem a NATO od Budapešťského memoranda. Je to jediná částečně historická kapitola této práce. Jejím smyslem je přinést do práce poněkud širší (dlouhodobější) kontext vývoje vzájemných vztahů, respektive poskytnout uchopitelnější perspektivu pro pochopení jejich vývoje s přesahem až do současnosti.

Třetí kapitola je zaměřena na analýzu konkrétních signalizačních aktivit, které Rusko v souvislosti s anexí Krymu a ukrajinskou krizí provozovalo a provozuje. Pomocí této analýzy bude možné určit míru využití vlastnictví jaderných zbraní v ruské zahraniční politice v kontextu Ukrajiny a definovat vliv tohoto využití na vzájemné vztahy s NATO.

Poslední psanou kapitolou práce je závěr, jenž obsahuje stručný přehled získaných poznatků a rozbor výsledků z nich vyvozených. Smyslem tohoto rozboru je přinést odpovědi na výzkumné otázky, případně návrhy ve smyslu dalšího budoucího výzkumu v této oblasti. Po závěru následuje seznam použitých zdrojů a přílohy.

Z metodologického hlediska je tato diplomová práce pojata jako jednopřípadová studie. Vzhledem k povaze zkoumaného případu považuji za vhodné využít rámec disciplinované interpretativní studie. Dle Kořana se nachází na pomezí mezi jedinečnou a instrumentální případovou studií. To znamená, že jako případ je vybrán jedinečný či dostatečně významný fenomén, pro jehož prozkoumání je využita již existující teorie, v tomto případě teoretické modelování signalizace. Účelem teorie je tedy posloužit jako vodítko při identifikaci proměnných a procesů v případě (Kořan, 2008: 34).

Teoretická část práce nabídne komparaci pojetí teorie odstrašení v kontextu jaderných zbraní různých autorů a především se pokusí vytvořit model signalizace v mezinárodních krizích vycházející z pohledu předních odborníků na signalizaci, který by byl aplikovatelný ve výzkumné části. Snahou výzkumné části poté bude navázat signalizační aktivity na tento model, zasadit je do kontextu vztahů mezi Ruskem a NATO a zodpovědět výzkumné otázky.

První podkapitoly teoretické části práce budou vycházet převážně z odborné literatury zaměřené na teorii odstrašení nejen v dimenzi jaderných zbraní. Ve snaze o co nejuniverzálnější uchopení tohoto tématu se pokusí propojit novější práce v tomto směru spolu s americkými klasiky, např. T. Schellingem. Podobnou strukturou se vyznačují i

podkapitoly o signalizaci, opírající se především o výzkum J. D. Fearona. Kapitola mapující vývoj vztahů NATO – Rusko bude opřena o články v odborných časopisech a také o dokumenty jednotlivých zainteresovaných institucí na obou stranách. Vzhledem k aktuálnosti a pokračujícímu vývoji problematiky se nezbytnou jeví nutnost hojného doplnění o zprávy ze seriózních médií, projevů významných zainteresovaných osobností či interview s nimi. S podobnými zdroji pracuje i kapitola analyzující konkrétní signalizační aktivity. Vychází jak z provedených odborných analýz, tak z ověřených zpráv a ruských prohlášení.

1. Jaderné zbraně a teorie odstrašení

1.1 Teorie odstrašení

Nejprve je třeba stručně definovat nátlakovou diplomacii¹, tedy pojem nadřazený konceptům odstrašení a donucení. Tradičním východiskem je vojenská síla, která, kromě mnoha dalších aspektů, může být použita za účelem zranit nepřítele a ničit hodnoty. Utrpení vyžaduje oběť, která má co ztratit. Samo o sobě nic nepřináší přímo, ale nutí lidi chovat se tak, aby se mu vyhnuli. Účelem je ovlivnit něčí chování za použití hrozby násilí, kterému se ovšem lze vyhnout přizpůsobením se požadavkům. V tom tkví i rozdíl mezi hrubou a donucovací silou. Donucovací síla využívá nepřítelův strach a potřeby, je to diplomacie založená na síle zraňovat, využívající protivníkových zájmů. Hrubá síla se obvykle poměřuje přímo a pouze proti protivníkově hrubé síle, nikoli jeho zájmům. Schopnost zraňovat neredukuje protivníkovu schopnost zraňovat. Dvě strany se nemohou navzájem překonat větší silou, ale mohou se vzájemně zranit. Proto je hrubá síla úspěšná, pokud je použita a sílu zraňovat činí účinnou ponechání v záloze. Hrozba násilí, či dalšího násilí je faktor, který donucuje protivníka chovat se dle požadavků druhé strany. Donucení hrozbou vyžaduje, aby zájmy obou stran nebyly absolutně protichůdné. Pokud chování podle požadavků způsobuje protivníkovi menší bolest, než jakou je schopen způsobit nepřítel, otevírá se prostor pro nátlak. Aby byl úspěšný, je nutné dojít k dohodě, dle které je pro protivníka výhodnější přistoupit na požadavky druhé strany (Schelling, 2008: 3-4).

Po konci studené války se objevovaly názory, že deterrence se stává zbytečnou, či přímo nepoužitelnou v novém prostředí (Schwarz, 2005: 5). Skutečnou krizi ovšem pro teorii odstrašení znamenaly teroristické útoky z 11. září 2001, neboť v jejich kontextu vyvstaly otázky zpochybňující její platnost a funkčnost zcela otevřeně. Zaprvé se zdálo bezúčelné efektivně hrozit odplatou někomu, kdo plánuje sebevražedné útoky. Druhým důvodem byl následný znatelný přesun politiky Spojených Států², která měla na tento koncept nejsilnější vliv. Bushova administrativa začala uplatňovat doktrínu preempce, tedy předejití útokům vlastními, „preventivními a preemptivními akcemi“ (Council on Foreign Relations, 2004). Koncept preemptivní akce je obecně vzato v krajní situaci dostupný všem vládám. Vláda USA nicméně tento koncept povýšila na doktrínu a označuje tak akt, který by i mnozí z jejich

¹ V originále *coercive diplomacy*.

² Pro více informací o americké strategii v tomto ohledu viz např. Mearsheimer, J. J., 2011. *Imperial by Design. The National Interest*. 1/1/2011 (111), str. 16-34.

spojenců nazývali spíše „preventivní válkou“. Preemptivní útok je okamžitá akce založená na důkazech, které potvrzují nepřátelský úmysl zaútočit. Naopak preventivní válka je vojenská akce zabraňující budoucímu, hypotetickému nebezpečí – např. riziko opatření zbraní hromadného ničení teroristy apod. Preempce je spojena s pochybnostmi ohledně spolehlivosti jakéhokoliv typu deterrence, americká doktrína pak v tomto konkrétním případě reaguje na pochybnosti o odstrašení teroristických aktérů (Yost, 2003).

Také v evropské bezpečnostní politice byla deterrence nahrazována myšlenkou prevence konfliktů, pokud možno zapojením nevojenských opatření. Odstrašení bylo tudíž značně upozaděno ovšem ne zcela zapomenuto, neboť i v současnosti je možné tento koncept uplatňovat např. proti teroristům či „rogue states“. Proto bylo nutné znovu přezkoumat potenciál této strategie, a to i vůči asymetrickým hrozbám (Knopf, 2009: 31), (Schwarz, 2005: 5). Přesto ani tradiční deterrence zcela nevymizela, např. mezi USA a Ruskem bylo stále možné sledovat prvky odstrašení, byť politicky spíše v neformální rovině. Příkladem mohou být neshody, které vyvolaly plány na umístění prvků americké protiraketové obrany do ČR a Polska (Hynek, 2010: 442).

Přes oprávněné námitky ohledně funkčnosti tradiční deterrence je základním předpokladem, že odstrašení je méně nákladné než případná preventivní válka. Nicméně aby byla tato metoda skutečně efektivní vůči novodobým hrozbám, je potřeba koncept deterrence rozšířit o nové způsoby aplikace v praxi (Knopf, 2009: 33). Obecně vzato je „[...] *deterrence formou preventivního ovlivňování, spočívajícího převážně v negativních stimulech*³“ (Knopf, 2009: 37). Je to forma politické moci, neboť pokud „[...] lze politickou moc popsat jako schopnost přimět ostatní dělat nebo nedělat věci, kterých by se jinak zdrželi, deterrence je jednoduše její negativní aspekt. Je to schopnost odradit druhou stranu skrz hrozbu uvalení určité sankce od učinění něčeho, o čem věříme, že je proti našim zájmům⁴“ (Snyder, 1960: 163). Deterrence tudíž nemůže vzniknout unilaterálně, je to výsledek vztahu mezi stranou která chce odstrašit a stranou která má být odstrašena, spoléhá na více či méně vynucenou spolupráci protivníka. Protože úspěch deterrence je určován na základě událostí ke kterým nedošlo, je téměř nemožné přesně určit, proč oponent spolupracuje (Schwarz, 2005: 8). Nicméně předpokladem pro funkčnost odstrašující strategie je racionalita protivníka. Pokud je

³ „Conceptually, *deterrence is a form of preventive influence that rests primarily on negative incentives*“ (Knopf 2009: 37).

⁴ „Defining political power generally as the capacity to induce others to do things or not to do things which they would otherwise do or refrain from doing, deterrence is simply its negative aspect. It is the power to dissuade another party from doing something which one believes to be against one’s own interests, achieved by the threat of applying some sanction“ (Snyder 1960: 163).

bez této strategie válka pravděpodobná, odstrašení tuto pravděpodobnost snižuje, nicméně dojít k ní může i navzdory tomu. Za účelem snížení rizika racionální agrese jsou aktéři nuceni provádět opatření (zvýšení ostražitosti, rozptýlení jednotek či arzenálu apod.), která do určité míry zvyšují riziko nechtěného nebo iracionálního válečného skutku (Wohlstetter, 1959: 231).

Zde je pro doplnění vhodné upřesnit, čím se odstrašení liší od donucení⁵. Jednoduše řečeno, donucení je hrozba, jejímž smyslem je přimět soupeře něco udělat. A naopak účelem odstrašení je přimět protivníka něco neudělat, nebo nezačít dělat. Rozdíly spočívají v iniciativě a načasování. Donucovací hrozba většinou vyžaduje uplatňování trestu, dokud protivník nezačne jednat. Při odstrašení je to obvykle pokud začne jednat. Proto, aby se donucující aktér stal zavázaným a hrozba byla uvěřitelná, je v zásadě třeba akci iniciovat. Odstrašení může být neurčité v časování, vyžaduje od aktéra připravit si půdu (vymezit hranici) a čekat, v ideálním případě navždy. Oproti tomu donucení musí být časově přesně vymezeno, musí obsahovat nějaký konečný termín s jistou čekací lhůtou, která ovšem není nekonečná. Pokud je lhůta příliš krátká, pak se vyhovění požadavkům donucujícího aktéra stává nemožným. Pokud je příliš dlouhá, pak se stává zbytečným. Odstrašení je proto obecně vzato jednodušší. Podvolení se donucující hrozbě je viditelné a často vyvolává další požadavky, zatímco zdržet se akce tváří v tvář odstrašující hrozbě nevyvolává změny a jejich následky (Schelling, 2008: 69-72), (Schelling, 1982: 72).

Podobně jako donucení, i deterrence funguje zejména na základě psychologického účinku. Ponechává protivníkovi možnost volby⁶, ale obsahuje hrozbu, jejímž účelem je rozhodnutí ovlivnit. Podle způsobu uplatnění lze rozlišit dva druhy odstrašení – deterrence potrestáním a deterrence odepřením⁷ (Knopf, 2009: 38). Podle Snyderova dělení⁸ deterrence potrestáním znamená hrozbu odvetou v masivním měřítku v případě útoku. Oproti tomu deterrence odepřením nevyužívá hrozbu, ale odpírá zisk z útoku (Delpech, 2012: 28). Deterrence odepřením znamená přesvědčit nepřítele o nevhodnosti útoku, respektive přesvědčit ho o tom, že jeho útok bude zmařen (Yost, 2003). Deterrence potrestáním je zaměřena na protivníkovy civilní zdroje (protihodnota), využívá strachu a naznačuje použití ryzího násilí, zatímco deterrence odepřením je zaměřena přímo na jeho vojenský potenciál a schopnost akce

⁵ V originále *compellence*.

⁶ Na rozdíl od kontrolních strategií dle dělení Lawrence Freedmana. Jako příklad může posloužit právě preempce, jejímž cílem je odebrat protivníkovi schopnost zaútočit (Knopf 2009: 38). Více informací lze nalézt např. v Freedman, Lawrence (2004). *Deterrence* (Cambridge: Polity).

⁷ V originále *deterrence by punishment and deterrence by denial*.

⁸ Viz Snyder, Glenn (1959). *Deterrence by Denial and Punishment* (Princeton N.J.: Center of International Studies, Princeton University).

(protisíla), odepírá nepříteli úspěch při použití pasivních i aktivních obranných opatření (Schwarz, 2005: 9).

Rozdílnou terminologii zavádí ve svém vymezení tří typů deterrence Herman Kahn. Odstrašení přímého útoku, nebo také „pasivní deterrence“, vychází z předpokladu automatické, bezmyšlenkovité reakce. Kahnova analýza vznikala v době studené války a je úzce spjata s tehdejšími mezinárodním prostředím, nicméně první typ deterrence lze připodobnit k Snyderově deterrenci potrestáním. Vychází z předpokladu, že v případě překvapivého útoku (sovětského) na Spojené státy, bude reakce poškozených sil USA velmi těžce koordinovatelná, zatímco nepřátelské síly budou připraveny. Obecně řečeno, problémy tohoto typu deterrence jsou způsobeny faktem, že obránce má možnost reagovat až jako druhý. Kahn ve svém díle dále identifikuje řadu aspektů tohoto typu odstrašení, z nichž několik je klíčových a nadčasových. Prvním aspektem je otázka varování, respektive včasného varování. Častou chybou bývá předpoklad efektivního fungování varování zaručujícího možnost okamžité reakce. To zdaleka není samozřejmé, neboť nepřítel se pochopitelně snaží využívat taktiky limitující systém varování. Dalším důležitým bodem je otázka použití jaderných zbraní, které již v době vzniku Kahnova článku disponovaly dostatečnou silou ke změně prostředí a tedy i možnému vyřazení odvetného zbraňového systému z provozuschopnosti. S tímto bodem souvisí také otázka zranitelnosti obyvatelstva, např. jeho možná evakuace do bezpečných „antiradiačních“ zón, ta je ovšem natolik specifická, že vyžaduje ad hoc analýzu u každého případu (Kahn, 1960: 18-21). V ohledu na úspěšnost druhého, odvetného úderu, několik klíčových prvků identifikuje Wohlstetter. Jsou jimi stálá operační připravenost odstrašujícího systému i během míru, pochopitelně v rámci rozumného rozpočtu. Dále je to schopnost přežít nepřátelský útok, schopnost učinit a dát najevo odvetné rozhodnutí, schopnost dosáhnout nepřátelského území, schopnost proniknout nepřítelovou aktivní obranou a konečně schopnost zničit cíl i navzdory pasivním (civilním) obranným prvkům, jako je např. ochranná konstrukce okolo cíle (Wohlstetter, 1959: 216). Zajímavé je, že ve svém chápání deterrence Kahn nezmiňuje koncepty jadrového a rozšířeného⁹ odstrašení. Zatímco první ochraňuje především vlastní životně důležité zájmy, rozšířená deterrence zajišťuje bezpečnost i spojencům. Zároveň se ztrátou nukleární nadřazenosti USA během studené války ovšem koncept rozšířené deterrence utrpěl určitou ztrátou kredibility (Schwarz, 2005: 10), čímž si lze vysvětlit jeho opominutí v Kahnově práci.

---

⁹ V originále *core and extended deterrence*.

Druhý Kahnem popisovaný typ, tedy „aktivní deterrenci“, lze definovat jako použití strategických hrozeb za účelem odradit nepřítele od provokativních činů jiných, než je přímý útok. V podstatě se jedná kalkulaci, kdy nepřítel zvažuje jakou reakci spustí jeho konkrétní provokativní kroky. Pokud protivník očekává, že jeho provokace spustí útok, může být sám odrazen např. kvůli své nedostatečné pasivní deterrenci a vice versa. Třetí druh, „deterrence oko za oko¹⁰“, se vztahuje k situacím, kdy je potenciální agresor odrazen, neboť se obává limitované akce obránce, která učiní útok bezúčelným. Klíčová je v tomto případě nejen schopnost vést limitovanou válku. Nevojenské, do značné míry spíše politické aspekty, hrají rovněž důležitou roli. Domácí reakce, ztráta spojenců či posílení nepřátelských koalic, diplomatické a ekonomické sankce, zvýšení vojenské schopnosti nepřítele a snížení jeho prahu tolerance i morální zábrany mohou odradit od provokativní akce (Kahn, 1960: 18-31, 32, 34).

Jako další rozlišení konceptu lze uvést okamžitou a obecnou deterrenci, rozdělení poprvé představené Patrickem Morganem. Přímá deterrence je poměrně vzácným jevem, oproti tomu obecná deterrence je více či méně přítomna vždy. Jejím cílem je odradit nepřítele od samotného uchýlení se k násilí. Obecné deterrence lze dosáhnout určitou institucionalizací např. prostřednictvím vytváření aliancí, bezpečnostních záruk, dohod o kontrole zbrojení atd. Nakonec může situace dospět až do bodu, kdy okamžitá deterrence není potřebná. Schwarz uvádí jako příklad globální vojenskou přítomnost a dominanci USA v první dekádě 21. století, označovanou francouzským termínem „odrazení¹¹“, neboť odrazuje ostatní od závodu ve zbrojení a především od usilování o jaderné zbraně (Schwarz, 2005: 9). Smyslem odrazení je přesvědčit oponenta o marnosti závodu v získávání vojenských kapacit. Např. efektivní protiraketová obrana může odradit nepřítele od opatření balistických raket (Yost, 2003).

Závěrem je vhodné doplnit, že strategické odstrašení se tradičně vyvíjelo ve vojenské sféře, neexistuje ovšem logický důvod, proč by do něj nemohly být zahrnuty i ekonomické, právní nebo informační prostředky. Přesto má hrozba použití vojenské síly ve většině případů větší psychologický účinek než ostatní prostředky a rovněž případné uskutečnění hrozby obvykle vyústí větší zkázou a dalekosáhlými politickými následky. Z tohoto důvodu je důležité rozlišovat mezi vojenským a nevojenským přístupem k odstrašení. V mezinárodních vztazích je deterrence obvykle chápána jako vojenská záležitost. Uplatnění deterrence v jiné

---

¹⁰ V originále *Tit-for-tat deterrence*.

¹¹ V originále *dissuasion*.

sféře je tedy obvykle popisováno konkrétněji, např. „deterrence hrozbou sankcí“ (Knopf, 2009: 40).

1.2 Role jaderných zbraní v teorii odstrašení

V minulosti defenzivní schopnost států umožňovala uplatnění deterrence odepřením. Nicméně s nástupem jaderných zbraní a raket dlouhého doletu státy přestaly být schopné zaručit efektivní obranu a způsob uplatnění odstrašení se přesunul převážně k deterrenci potrestáním. V okamžiku, kdy stát nemůže spoléhat na svou schopnost zastavit jadernou raketu před dosažením cíle, pokusí se předejít samotnému vystřelení. Činí tak hrozbou stejné (jaderné) odplaty. Tímto způsobem vznikla strategie nukleární deterrence, která dominovala období studené války¹² (Knopf 2009: 41, 43). Ovšem teorie nukleárního odstrašení jako taková je čistě západní koncept. USA, poučené z Pearl Harboru, vzaly v úvahu ničivou sílu jaderných zbraní spolu s obrovskou výhodou, jakou poskytuje první útok a vznikl základní požadavek na odstrašení sovětské agrese. Zároveň ale bylo nezbytné ujistit oponenta (Sověty), že USA sami nepodniknou útok jako první. Tato potřeba vzájemného ujištění představuje základ teorie kontroly zbrojení, přičemž konkrétně americká politika kontroly zbrojení byla směsicí teorií deterenčních a teorií ujištění, neboť přestože ideologicky se jednalo o oponentní tábory, v praxi docházelo ke spolupráci formující americkou politiku kontroly zbrojení během šedesátých až do poloviny sedmdesátých let (Mccgwire, 2006: 771-772).

Nukleární deterrence vychází ze základní premisy, že přítomnost jaderných zbraní v jednom státě zabrání jinému státu být tím, kdo je použije jako první. Tato premisa je platná, jestliže druhý stát (respektive oba) vlastní jaderné zbraně a potřebnou technologii a obě země jsou odhodlány použít jaderné zbraně jako odpověď a následky potenciální nukleární konfrontace by byly nepřijatelné pro stát a společnost. Tento rovnovážný vztah je znám jako vzájemně zaručené zničení (Nikitin, 2014: 350), (Allen, 2015: 374). Nukleární deterrence musí splňovat dvě podmínky. Útok, především preemptivní, musí být odstrašen současnou úrovní výzbroje a zároveň žádná strana nesmí mít stimul k odklonu ze statu quo (Nalebuff, 1988: 414). Technologický pokrok ohrožuje tento rovnovážný stav a může vést ke změně jaderného postoje jedné ze stran. Takové výzvy představoval např. vývoj balistických raket

---

¹² Nicméně je nezbytné poznamenat, že z historického hlediska je stěžejní úloha deterrence během studené války anomálií, neboť se prvořadým strategickým cílem velmocí stává pouze vzácně. Ze své podstaty bývají velmocí expanzionistické, tedy zaměřené spíše na ofenzivní strategie, čímž se pro ně z deterrence stává druhořadá záležitost (Knopf 2009: 41, 43).

MIRV nebo robustní systémy protiraketové obrany. Jedním z účelů zejména bilaterálních smluv o kontrole zbrojení je udržet rovnovážný vztah právě limitováním destabilizačního potenciálu nově vyvíjených technologií, především v rámci klasické jaderné triády – interkontinentální balistické rakety, bombardéry dlouhého doletu a jaderné ponorky (Allen, 2015: 374).

Stejně jako v případě obecné deterrence, i v nukleárním kontextu vznikla řada konceptů teorie odstrašení, přičemž názory na tuto problematiku se různí, dá se říci, téměř autor od autora. Následující řádky jsou proto pokusem sestavit přehled nejvýznamnějších teoretických rámců jaderného odstrašení. Nejprve je však třeba popsat, čím je jaderné odstrašení výjimečné, respektive proč jaderné zbraně natolik významně mění situaci. Jak uvádí Schelling: „Nejvýznamnější událostí posledních šedesáti let je událost, která se nestala: použití jaderné zbraně v konfliktu¹³.“ (Schelling, 2006: 50). Ničivost jaderných zbraní jejich použití pro racionálně uvažujícího aktéra jednoduše odsunuje na místo posledního řešení. Nicméně jejich nasazení nemusí být nutné pro využití v mezinárodní politice, samotná existence, či lépe řečeno vlastnictví jaderných zbraní určitým státem, může být do jisté míry garancí bezpečnosti. Jaderné odstrašení totiž funguje i za stavu nevyrovnanosti sil, respektive lze použít i proti nepříteli, jenž nevládní jaderné zbraně, za účelem odstrašení jeho nadřazené konvenční vojenské kapacity. V šedesátých letech byla v USA zformulována tzv. McNamarova kritéria, která jako nepřijatelné následky útoku jadernými zbraněmi definovala ztrátu třetiny populace a sedmdesát procent průmyslové kapacity, nicméně tato kritéria se vždy odvíjí od konkrétní historické situace a psychologie národa (Nikitin, 2014: 350-351). Jakkoliv věrohodně se mohou teze o jaderném odstrašení konvenčních sil jevit, ve skutečnosti může být jejich vliv přesně opačný. Již v oněch šedesátých letech se objevují názory, že jaderné zbraně umocňují pravděpodobnost vzniku menších válek bez jejich použití. Vzhledem k tomu, že tlak na válku je více či méně konstantní, pak blokáce v jedné sféře spíše umožní vypuknutí konfliktu v jiné sféře (Brodie, 1978: 76). Z logiky věci plynoucí přesvědčení, že v nukleární válce není možné vyhrát, umožňuje vznik paradoxu stability nestability. Strategická stabilita na nejvyšší úrovni zároveň vytváří nestabilitu na nižších úrovních násilí. Tím také podkopává rozšířenou deterrenci, neboť zabraňuje jaderné mocnosti přesvědčivě odstrašovat použitím jaderných zbraní v odpovědi na konvenční napadení spojence (Jervis, 1989: 19-20).

---

¹³ “The most significant event of the past 60 years is the one that did not happen: the use of a nuclear weapon in a conflict.” (Schelling, 2006, p. 50).

Protože v oblasti strategických studií existuje celá škála konceptů jaderného odstrašení, v jejichž výkladu bývají mnohdy spíše drobnější než zásadní rozdíly, je vhodné pokusit se základní poznatky do jisté míry syntetizovat. S takovou snahou přichází Jan Ludvík (2014), který ve své práci přináší poměrně věrohodný a ucelený přehled konceptů odstrašení, přičemž v oblasti jaderné deterrence vychází z typologie Toma Sauera (2009), kterou upravuje zejména v oblasti kategorií sloužících k určení typu jaderné deterrence. Těmito kategoriemi jsou robustnost hrozby (účinek případného použití zbraní), schopnost dosáhnout prvního/druhého úderu a cíle hrozby (protivníkuv arzenál x populace a průmysl). Na jejich základě Ludvík rozlišuje 4 typy jaderného odstrašení, a to: 1) jadernou převahu, 2) zaručené zničení, 3) minimální odstrašení a 4) automatické odstrašení.

1) Jaderná převaha je založena na schopnosti vyřadit oponentův jaderný arzenál během prvního úderu, je tudíž možné ji v zásadě použít i jako ofenzivní strategii¹⁴. Nevýhodou této strategie je nutnost eliminovat všechny protivníkovy jaderné zbraně zároveň.

2) Maximální zaručené zničení vychází z předpokladu odvetného jaderného útoku v jakékoliv situaci. Cílem je dosažení McNamarových kritérií v rámci odvety, odvěta proto musí být minimálně stejně ničivá jako útok, který odstrašuje. Protivníkovi v této situaci útok nepřinese výhodu, tudíž racionální způsob vedení války není možný.

3) Minimální odstrašení je uplatňováno především v případech těch jaderných mocností, které v rámci svých ekonomických možností nemohou doufat ani v jednu z předchozích variant. Rozsah škod mezi útokem a odvetou se u minimálního odstrašení značně liší, tato strategie se zaměřuje na zničení pro protivníka příliš cenných cílů, např. hlavních měst. Hrozba tedy není v absolutních číslech tak ničivá jako u zaručeného zničení, přesto je natolik závažná aby protivníka odradila. Dle autora byly v tomto stavu např. Velká Británie či Francie za studené války.

4) Automatické odstrašení vychází z útočnickovy nejistoty před úspěšným zabráněním odvetě. Sama existence jaderných zbraní je natolik odstrašující, že není potřeba plánovat strategie a cíle pro jejich nasazení. Klíčovým prvkem je nejistota ohledně jaderné kapacity protivníka, přičemž někdy i jednoznačné určení fyzické přítomnosti jaderných zbraní může být problematické. Jako empirický příklad může posloužit Izrael nebo Severní Korea (Ludvík, 2014: 35-37). Původní Sauerova typologie se liší především kvůli rozdílným

---

¹⁴ Tuto možnost ovšem Sauer považuje spíše za nevýhodu, neboť protivník se může pokusit navrátit rovnováhu zvýšením počtu zbraní a tím pádem povzbudí závod ve zbrojení (Sauer, 2009, p. 748).

určujícím kategoriím. Ke kategorii prvního/druhého úderu přidává množství zbraní, následuje připravenost sil k akci, deklaratorní politika nasazení zbraní a kategorie cílů, která je totožná. Protože autor této práce se přiklání k tomu, že Ludvíkova kategorizace skutečně překonává nedostatky původní typologie, pro úplnost zde budou uvedeny pouze dva zásadněji odlišné koncepty. Místo automatického odstrašení Sauer používá kategorie existenciálního a post-existenciálního odstrašení. Existenciální odstrašení rovněž odstrašuje už kvůli samotné existenci jaderných zbraní, ovšem za důležitého předpokladu, že odvetný úder nenásleduje ihned po útoku. V podstatě tedy ztrácí schopnost druhého úderu. V ostatních aspektech se podobá minimálnímu odstrašení, pouze potřebuje ještě menší množství zbraní. Podle Sauera jím disponuje např. Čína. Post-existenciální odstrašení lze považovat za jakýsi „ideální stav“. Je to jaderné odstrašení bez nutnosti vlastnictví jaderných zbraní. V tomto případě odstrašuje schopnost jaderné zbraně vyvinout v případě potřeby, přičemž tuto schopnost lze předpokládat u států s rozvinutým civilním jaderným programem, např. Japonsko či Německo (Sauer, 2009: 748, 751-752).

Racionální teorie minimálního jaderného odstrašení se zabývá otázkou, jaké nejmenší možné množství jaderných zbraní je schopné udržet rovnováhu sil. Její výklad je v určitých ohledech odlišný než koncept minimálního odstrašení jak je popsán Sauerem a Ludvíkem. Impulsem k vývoji této teorie byly obavy z přílišného a především z příliš malého množství jaderného arzenálu, jehož následkem by nukleární deterrence selhala a vzájemná nedůvěra vzrostla. Pokud tedy vzájemné jaderné odstrašení nastává ve chvíli, kdy obě strany disponují dostatečným množstvím výzbroje, které odradí oponenta od přesunu k možnosti útoku, minimální jaderné odstrašení je nejmenší možné množství zbraní, které zajistí vzájemnou nukleární deterrenci. To znamená, že vzhledem k obranné schopnosti státu A a současnému množství výzbroje státu B není očekávaný zisk státu B z provedení útoku ospravedlnitelný očekávanými náklady. Zároveň pokud jakýkoli ze států bude mít méně zbraní, druhé straně se může útok vyplatit. Klíčovým prvkem je vzájemná spolupráce. Pokud by monitoring a vynucení vzájemné dohody fungovalo perfektně, obě strany by měly stimul k redukci své výzbroje. V realitě tudíž dodržení dohody musí být v zájmu obou stran, očekávaný postih za porušení musí převažovat očekávaný přínos. Při příliš nízké úrovni vyzbrojení je spolupráce nestabilní, nastupuje racionální strach z porušení dohody (Nalebuff, 1988: 416, 424). Teorie minimálního jaderného odstrašení svým způsobem poukazuje na zbytečnost závodu ve zbrojení a podporuje proces odzbrojení, přičemž bere v úvahu jeho limity za účelem zachování *statutu quo*.

Jak je naznačeno výše, problematickým aspektem rozšířené deterrence je věrohodnost závazku vůči spojenci a z ní vyplývající kredibilita hrozby. V případě, kdy ne všichni spojenci (členové obranné aliance apod.) disponují jadernými zbraněmi, lze vyjít z předpokladu, že dokonce i v situaci kdy státy jsou ochotny bránit své spojence za použití vojenské síly, by se raději tomuto řešení vyhnuly. Smyslem učinění odstrašující hrozby je tedy vyhnout se jejímu vykonání, ovšem pro funkčnost deterrence je nutné signalizovat nepříteli věrohodný závazek. Existují dva základní způsoby jak toho lze dosáhnout. Buď lze uzavřít formální obranný pakt zahrnující daného protegé pod nukleární deštník, nebo přímo nasadit jaderné zbraně na spojenecké území. Jako typické příklady obranných paktů iniciovaných jadernými velmocemi je možno uvést NATO a Varšavskou smlouvu (Fuhrmann & Sechser, 2014: 921, 932). Rozšířená deterrence se ovšem vždy jeví méně věrohodnou než ústřední deterrence. V případě napadení vlastního území lze odvetnou reakci jaderné mocnosti očekávat, ovšem zda bude riskovat zničení svého území a populace aby dodržela závazek vůči spojencům už tak jednoznačné není. I proto se během studené války objevil strach ze zneužití Evropy jako nukleárního bitevního pole, které by ušetřilo domácí půdu obou velmocí (Delpech, 2012: 29-30). Přesto M. Fuhrmann a T. Sechser (2014) tvrdí, že alianční závazek nukleární mocnosti snižuje riziko vtažení spojence do vojenského konfliktu, nicméně tento efekt není umocněn přímým nasazením jaderných zbraní na spojeneckém území. Uzavření spojení s nukleární mocností je samo o sobě dostatečně významným závazkovým signálem, aniž by patron (v tomto případě jaderná mocnost) musel nezbytně podniknout nákladnou akci na podporu kredibility závazku. Přestože úspěšnost deterrence není nikdy stoprocentně zaručena, nejaderné státy jsou ve svých možnostech více limitovány a signalizace závazku, např. pomocí nasazení konvenčních sil, je pro ně nákladnější (Fuhrmann & Sechser, 2014: 932).

Hynek (2010) se ve své práci mimo jiné dotýká dvou dalších, zde dosud nerozvedených konceptů. Jedním z nich je odstrašení „rogue states“, respektive jejich asymetrických jaderných hrozeb. Logika odstrašení mezi velmocemi (MAD) je v tomto případě nepoužitelná, neboť síly nejsou vyrovnané a rovněž je předpokládána iracionalita aktéra. Odstrašení útočného potenciálu proto musí být opřeno o funkční protiraketovou obranu, která zastaví jadernou střelu útočníka. Důraz na protiraketovou obranu je zde mnohem větší (Hynek, 2010: 442-443).

Druhým konceptem je tzv. obrácená deterrence¹⁵. Regionální jaderné mocnosti uplatňují tento koncept nikoli k odstrašení od jaderného útoku, ale k odstrašení jiné mocnosti či kolektivního aktéra od intervence v daném regionu. Pokud je tento koncept uplatněn např. proti USA, tak výsledné rozhodnutí USA se bude nacházet mezi dvěma póly. Intervenovat a riskovat tak jaderný útok, nebo se zdržet zásahu a riskovat tak ztrátu kredibility do budoucna. Důležitým prvkem je i v tomto případě raketová obrana, jejíž funkčnost a rozsah mohou výrazně ovlivnit rozhodovací proces. Tato problematika je proto využívána např. k propagaci umístění prvků protiraketové obrany na území spojenců (Hynek, 2010: 444).

1.3 Signalizace a kredibilita hrozby

Klíčovými pojmy nejen odstrašení, jsou signalizace a kredibilita. Pomocí signálů státy dávají více či méně zastřeně najevo své úmysly, přičemž dle míry důvěryhodnosti těchto signálů ostatní aktéři určují, zda stát blufuje či nikoli. Signalizace může být součástí jakékoli mezinárodní krize, tudíž bývá přítomna i v krizích s jadernou dimenzí. Signalizace je v těchto případech způsob, jak komunikovat odstrašující úmysly vůči ostatním aktérům. Aby odstrašení fungovalo, je pro jadernou mocnost nutné přesvědčit ostatní, že za určitých okolností je připravena jaderné zbraně skutečně použít (Chalmers, 2010: 1). Důvěryhodnost hrozby je signalizována různými způsoby, jejichž analýza ve výzkumném záměru této práce je předmětem čtvrté kapitoly. Ovšem pro vysvětlení toho, co Rusko v tomto ohledu dělalo před a v průběhu Krymské krize a do jaké míry činí dosud, je nezbytné nejprve nastínit, jak signalizace probíhá obecně, v nejaderné i jaderné dimenzi, respektive vytvořit model signalizace, pomocí kterého bude možné ve výzkumné části posuzovat výsledky.

1.3.1 Signalizace v obecné rovině

Signalizace obvykle nabývá na intenzitě během mezinárodní krize, události často výstižně označované jako „válka nervů“. Krize nastává v momentě, kdy jeden stát čelí požadavku nebo hrozbě učiněné státem druhým, přičemž obě strany podnikají kroky naznačující schylování k vojenskému řešení. Signalizace, respektive kroky podniknuté v jejím rámci, jako např. mobilizace či veřejné výhrůžky, činí z krize veřejnou událost, neboť domácí diváci tyto projevy vnímají a i na jejich základě hodnotí výkon vlády. Snahou vlády je vyhnout se takovým krokům, které by vedly k uzamčení v pozici, z níž by nebylo možné ustoupit či jinak se vyhnout ozbrojenému konfliktu kvůli domácím politickým následkům. Tato obava platí jak pro vlastní, tak pro oponentovy činy. Na těchto předpokladech staví

---

¹⁵ V originále *reverse deterrence*.

Fearon svůj model mezinárodní krize, ve kterém se stát může kdykoli rozhodnout zaútočit, ustoupit nebo eskalovat krizi, přičemž v případě ústupku musí čelní představitelé počítat s náklady, které vzniknou vůči divákům a zpravidla se zvyšují spolu s eskalací krize (Fearon, 1994: 577-578). Signalizační náklady musí být dostatečně vysoké, aby aktéry odradily od vysílání falešných signálů, ale zároveň nesmí být vysoké natolik, aby potlačily přínos samotného vyslání signálu. Náklady musí být pro zamýšlené diváky zřetelné, jinak ztrácejí na významu, a neodvolatelné, respektive odvolatelné pouze za velmi obtížných podmínek (Weinberger, 2004: 10-11). Zřetelnost signálu je klíčová, protože pokud protivník neslyší, nerozumí, případně již nemá události pod kontrolou (např. právě kvůli domácím nákladům), hrozba nemůže fungovat (Schelling, 2008: 38).

Fearon zastává názor, že náklady vůči divákům umožňují státům zjistit protivníkovu ochotu k použití síly. Tyto náklady jsou hlasitým signálem pravých úmyslů, ovšem jakmile překročí určitou hranici eskalace, horizont unikátní pro každou krizi, obě strany se mohou ocitnout v uzamčené pozici bez možnosti ústupu a válka se stane nevyhnutelnou. S tím souvisí menší pravděpodobnost ústupků ze strany citlivější na domácí náklady. Čím vyšší náklady, tím vyšší informativnost eskalačního signálu, respektive snazší rozeznatelnost záměrů i na nižších stupních eskalace. Mechanismus nákladů vůči divákům tudíž vytváří větší tlak na demokratické než na autoritářské vůdce, nechávaje demokraciím menší prostor pro blufování a zároveň tak přispívá k čitelnější signalizaci úmyslů a věrohodnějšímu dodržování kurzu stanoveného akcemi (Fearon, 1994: 578). Podstatou Fearonova modelu je tedy způsob, jakým se diplomacie „laciných řečí“ stává kredibilní pomocí nákladů vůči divákům. Kvůli divákům se jinak nenákladné kroky mění na nákladné domácí signály (Ramsay, 2011: 1004). I přes přijetí funkčnosti tohoto mechanismu je nutná určitá zdrženlivost při hodnocení konkrétních podniknutých kroků. To znamená nepřikládat jim automaticky větší význam, než jaký ve skutečnosti mají. Jak píše Sagan a Suri, odborníci možná až příliš často zjednodušeně považují zvyšování vojenské pohotovosti za veřejné události vytvářející náklady vůči divákům. Akce nemusí být vždy hlasitější než slova (Sagan & Suri, 2003: 154-155).

Pro upřesnění nákladné signalizace je vhodné uvést rozlišení signálů svazujících ruce a signálů s utopenými náklady. Svázat ruce znamená podniknout takové kroky, které zvýší náklady ústupu v případě, že domnělý vyzyvatel výzvu skutečně provede, ovšem neobnáší žádné náklady, pokud ji neuskuteční. Tímto druhem signalizace jsou obvykle veřejná prohlášení, která vytváří domácí náklady vůči divákům. Naopak signály utopených nákladů jsou kroky, které je pro stát od začátku nákladné uskutečnit, ale neovlivňují relativní hodnotu

rozhodnutí, zda bojovat, či se podřídit. Jelikož takových příkladů není mnoho, je třeba dívat se na ně spíše jako na ideální typ, pomocí kterého je možné rozlišit oba mechanismy a pochopit logiku smíšených případů. Např. budování armády či mobilizace jsou nákladné bez ohledu na výsledek, přesto mohou mít rovněž vliv na očekávanou hodnotu rozhodnutí bojovat oproti rozhodnutí podřídit se (Fearon, 1997: 70).

Na druhé straně Ramsayův model *jednoduché diplomacie* nechává aspekty domácích nákladů či reputace stranou. Analyzuje, zda je možné oprostít se od těchto mechanismů, vnímá diplomatickou komunikaci v krizových situacích pouze jako rozšíření základního procesu strategického vyjednávání v rámci konkrétní krize. V krizové situaci s rovnovážným komunikačním stavem, kdy jakákoli země může kdykoli unilaterálně začít válku, diplomacie laciných řečí nejen pravdivě odhaluje informace ale i koordinuje chování v jednotlivých rovnovážných stavech vyjednávání. To znamená, že při jednání v rovnováze, ve které státy zvolí možnost nebojovat, může být jednoduchá diplomacie účinným prostředkem pro sdělování informací a ovlivňování cesty ven z krize. Přestože tedy v principu neexistuje žádný racionální důvod, proč by méně odhodlaná země během krize neměla napodobovat ve své komunikaci odhodlanější stát, zejména s vyhlídkou na ústupky při vyjednávání vyplývající z přesvědčení oponenta o své odhodlanosti¹⁶, podle Ramsayova modelu má diplomacie laciných řečí význam, jestliže možnost zlepšení výnosů státu skrze vyjednávání je navázána na jeho ochotu zaujmout kompromitující výchozí pozici. (Ramsay, 2011: 1006-1007, 1021).

1.3.2 Signalizace v jaderné dimenzi

Historicky existují v odborné literatuře čtyři předpoklady o diplomacii v kontextu jaderných zbraní odvozené z chování velmocí během studené války. Zaprvé, stav vzájemně zaručeného zničení by v zásadě měl nutit vůdce obou stran vyhnout se explicitním hrozbám, používat přímé komunikační kanály za účelem zmírnění napětí a uplatňovat těsnou centrální kontrolu nad svými jadernými silami. Zadruhé, v oblasti jaderné signalizace se Spojené státy chovaly jako unitární aktér. Za normálních okolností je hlavní představitel exekutivy svázán byrokratickou politikou a soupeřícími domácími aktéry, ovšem právě oblast jaderných zbraní se zdá být výjimkou z tohoto pravidla. Byrokratická politika obvykle vzkvétá tam, kde neexistují jasné politické preference a důraz na danou problematiku, které ale u jaderných zbraní byly značné (Sagan & Suri, 2003: 151-153). Zatřetí, protože jaderná krize je v podstatě soupeření v přijímání rizika a státníci nemohou věrohodně vyhrožovat sebevraždnými kroky,

¹⁶ Z těchto důvodů obvykle diplomacie laciných řečí nemá takovou kredibilitu jako nákladná diplomacie.

uchylují se k takzvané *hrozbě, která nechává něco náhodě*¹⁷ (Schelling, 1980: 199). Je to účinný způsob, jak dát najevo odhodlanost, neboť během mobilizace může dojít k nehodě či neúmyslné eskalaci, kvůli které se věci vymknou kontrole. Podstatou tohoto chování je manipulace s rizikem, jako příklad může posloužit tzv. politika na pokraji války¹⁸. Tato taktika spočívá v záměrném vytvoření rizika války, které není pod absolutní kontrolou. Možnost, že se situace aktérovi vymkne z rukou, může být pro protivníka nepřijatelná a donutí ho přizpůsobit se požadavkům. Záměrné vystavení nepřítele sdílenému riziku má za úkol ho zastrašit, znepokojit a přesvědčit o tom, že pokud podnikne protichůdná opatření, může to zastrašujícího aktéra rozrušit natolik, že překročí onu pomyslnou hranici války. Čtvrtý předpoklad se týká již nastíněného dělení krizové signalizace na nákladné a laciné signály, které nemusí být vždy jednoznačné. Při podezření na blufování mohou být signály vojenské pohotovosti laciné a řeči vytvářející veřejné závazky nákladné. Veřejné hrozby tudíž nemusí pouze zrcadlit odhodlanost, ale i vytvářet závazky, které předtím neexistovaly. Naproti tomu např. utajené vojenské manévry jsou spíše lacinými signály ve smyslu vyhýbání se veřejnému závazku. V případě odhalení lze jednoduše tvrdit, že jde o vojenské cvičení, tudíž nezvyšují sázky v případě ústupu (Sagan & Suri, 2003: 153-155), (Schelling, 1980: 199-200).

Státy vlastníci jaderné zbraně obvykle dávají zřetelně najevo, za jakým účelem je vlastní. Od počátku proto bývá součástí nukleárního postoje jaderné mocnosti deklaratorní politika a to z hlediska paradigmat odstrašení i odzbrojení. Tyto závazky ovlivňují strukturu sil a operační plánování jaderné mocnosti a pro státy nedisponující jadernými zbraněmi jsou zásadními při určování rizika možného použití jaderných zbraní vůči nim (Chalmers, 2010: 3). Jaderná signalizace je základní součástí jaderného odstrašení ve smyslu komunikace záměru vůči druhé straně, neboť sdělení činí věrohodným právě viditelná, ověřitelná a politicky akceptovatelná jaderná signalizace. A naopak, signalizace je doprovázena jasným politickým sdělením proto, aby nedošlo k případné nesprávné interpretaci těchto kroků, jež mají mnohdy eskalační charakter. Navíc je nutné brát v úvahu, že signály mohou mít, ať už záměrně či nikoliv, více než jedno publikum. Signalizace je proto nutné provádět ideálně tak, aby byla přijatelná pro spojence a mezinárodní komunitu a zároveň nedocházelo k nedorozumění ze strany nezamýšlených diváků, např. v rámci regionu apod. Z tohoto důvodu nelze podceňovat míru, jakou signalizaci ovlivňují kulturní rozdíly. Např. signalizace

---

¹⁷ V originále *threat, that leaves something to chance*.

¹⁸ V originále *Brinkmanship*.

mezi velmocemi během studené války byla nepochybně komplikovaná záležitost, přestože vzájemná informovanost o protivníkovi byla na poměrně vysoké úrovni. Existovaly informační i diplomatické kanály, chápání kultury druhé strany, informace o vedení (vládě), vzájemně zaručené zničení a z něj vyplývající podobné riziko pro oba protivníky atd. V multipolárním světě se proto zcela logicky signalizace během eskalujících krizí stává ještě složitější a větší míra opatrnosti je nezbytná. Informovanost velmoci vůči regionálnímu protivníkovi, zejména z odlišného kulturního prostředí, může být menší než opačným směrem. Na místě je proto zdrženlivost a nutnost „ušítí“ signalizace, potažmo odstrašení „na míru“ (Price, 2007: 103, 106-107).

Na druhé straně Sechser a Fuhrmann tvrdí, že jaderné zbraně ve skutečnosti nemusí posilovat donucovací schopnosti jaderné mocnosti, respektive neumožňují vyšší stupeň eskalace během krize. Dle jejich závěru jaderné zbraně nejsou vhodné pro obsazení a držení území či jiných předmětů sporu, tudíž neposilují ani schopnost zabránit držav, které cíl odmítá vydat. Také náklady za jiné než obranné jaderné potrestání jsou potenciálně velmi vysoké s vážnými vojenskými a ekonomickými následky (Sechser & Fuhrmann, 2013: 174). I za předpokladu přijetí těchto závěrů však nelze podceňovat dynamiku, kterou jaderné zbraně do mezinárodních krizí přináší. Jako příklad může posloužit dlouhodobé napětí mezi Pákistánem a Indií. Obě strany např. využívají balistické rakety schopné nést jaderné hlavice k signalizačním aktivitám relativně běžně, a to aktivním i pasivním způsobem. Khan pro pasivní akce používá termín „raketové přehlídky“. Jedná se o skutečné vojenské přehlídky sloužící vícero účelům než pouze oslavným, byť oslavy národních dnů obvykle mají posílit morálku a pýchu národa a zaimponovat mezinárodní komunitě prostřednictvím předvedení nových vojenských technologií symbolizujících vědecký pokrok národa. Zároveň ovšem vysílají určitý latentně přítomný varovný či přímo odstrašující signál. Jsou také symbolem vzdoru vůči externím silám stavícím překážky technickému pokroku, např. zahraničním agenturám pro kontrolu vývozu apod. V neposlední řadě promítají všeobecnou uznávanost národní síly. Naproti tomu aktivní demonstrací schopností a technické způsobilosti jsou raketové letové testy. Úspěšný test dává najevo, že byl získán či vyvinut konkrétní druh balistické rakety a domácím divákům přináší důvěru v národní obranné a technické schopnosti. Samozřejmě slouží také k ověření operační schopnosti a posiluje důvěryhodnost jaderného odstrašení (Khan, 2003: 83).

2. Vzájemné vztahy NATO a Ruské federace

Při pohledu na vývoj vzájemných vztahů mezi NATO a Ruskem nelze než konstatovat, že proklamované snahy o vytvoření funkčního strategického partnerství se ve skutečnosti nepodařilo příliš naplnit. Rusko první poloviny 90. let lze označit za velmi zkorumpovaný hroučící se stát, ke kterému Západ, spíše než jako k partnerovi, přistupoval jako k určitému zdroji nejistoty. Po rozpadu SSSR na Západě převládlo snad až přílišné sebevědomí, plynoucí z pokračující existence NATO přeživšího studenou válku, které vzbuzovalo potřebu vštěpovat západní hodnoty, mimo jiné právě bývalému Východnímu bloku. Nejvýraznější aktivitou v tomto směru byla politika otevřených dveří v procesu rozšiřování NATO, která příliš nebrala v úvahu výhody plynoucí z přístupu konkrétních členů. Noví členové obvykle mohli přispět pouze omezenou materiální silou, zato ztenčování nárazníkového pásma mezi NATO a Ruskem výrazně přispělo k pocitu nejistoty. Z pohledu Moskvy politika východního rozšiřování nepřispívala ke konsolidaci bezpečnosti v Evropě, ale spíše přinášela nové dělící linie a ohrožovala ruskou bezpečnost. V podstatě to znamenalo zhroucení ruské velké strategie¹⁹, jejímž cílem bylo ochránit Rusko před západními bezpečnostními výzvami. Tímto způsobem se postupně vzájemné vztahy dostaly na úroveň „vzájemně zaručeného zklamání“ (Ditrych, 2014: 78-79), (Ratti, 2009: 401).

2.1 Vývoj vztahů během 90. let 20. století

Jak stojí v úvodu, výchozím bodem pro časový rámeček této práce je Budapešťské memorandum, tedy jeden z pomyslných vrcholů snah o vyrovnání s dělením sovětských vojenských aktiv, především po stránce poměrně rozsáhlého jaderného arzenálu. Výsledkem dlouhého a komplikovaného vyjednávacího procesu byla nabídka rozličných bezpečnostních záruk ze strany Spojených států vůči Ukrajině, která měla Kyjev přimět k přesunu sovětského jaderného arzenálu na Ukrajině do Ruska. V tomto ohledu je zajímavé zjištění, že při tvorbě samotného textu byl z americké strany kladen velký důraz na použitý jazyk²⁰, a to ve smyslu zachování závazků v politické rovině, aby nezavazovaly k případnému vojenskému zásahu na obranu Ukrajiny. Další součástí dohody bylo zničení nebo předání odpalovacích systémů s přidruženou infrastrukturou a přistoupení Ukrajiny jako nejaderného státu ke Smlouvě o nešíření jaderných zbraní. Výsledný dokument známý jako Budapešťské memorandum

¹⁹ V originále *grand strategy*.

²⁰ Jak poznamenává Pifer, pro slovo záruka byl např. používán termín *assurance*, nikoliv *guarantee*, neboť ten naznačoval hlubší právní závazek (Pifer cit. dle Yost, 2015, 507).

bezpečnostních záruk podepsali prezidenti Ruska, Spojených států a Ukrajiny a ministerský předseda Velké Británie v prosinci 1994 (Yost, 2015: 506-508). Podepsáním Memoranda se státy zavázaly respektovat nezávislost a svrchovanost Ukrajiny v existujících hranicích, zdržet se hrozeb použití síly vůči teritoriální integritě či politické nezávislosti Ukrajiny a zdržet se ekonomického nátlaku při sledování vlastních zájmů. Dále státy znovu utvrdily svůj závazek okamžité pomoci Ukrajině skrze Radu bezpečnosti OSN v případě agrese či hrozby agrese s použitím jaderných zbraní a závazek nepoužívat jaderné zbraně vůči Ukrajině (stejně jako v případě ostatních členů Smlouvy o nešíření) s výjimkou sebeobranu (The Budapest Memorandum, 2014: 34-35). Z výše uvedeného je zřejmé, že Rusko anexí Krymu neporušilo pouze mezinárodní právo a povinnosti dodržování územní celistvosti vyplývající z Charty OSN, ale také závazky Memoranda. Kritiku ovšem Rusko jednoduše odmítá zcela v rámci své rétoriky vůči Ukrajině. Dle prohlášení ruského ministra zahraničí Sergeje Lavrova signatáři nejsou povinni respektovat výsledek ozbrojeného státního převratu (Česká televize, 2014).

I přes dosavadní kritiku postojů obou stran je nutno neopomenout aktivity, jež přislibovaly prostor pro zlepšení spolupráce. Zejména období bezprostředně po konci studené války se neslo v duchu sdíleného optimismu. Již v červnu 1994 Rusko vstoupilo do programu Partnerství pro mír (PFP), nicméně žádalo individuální přístup s vyšším statutem, než jaký měla spolupráce s ostatními bývalými sovětskými republikami. V Rusku scházela vůle i kapacita na reformy za účelem vybudování interoperability sil s jednotkami NATO, tudíž se nemohlo účastnit mnoha cvičení v rámci PFP a kritizovalo účast ostatních států. I proto Rusko v roce 1997 vstoupilo do Euroatlantické rady partnerství, nicméně tyto snahy o vybudování institucionálního rámce pro spolupráci nepřinesly přílišné výsledky. Jedním z důvodů bylo pokračující vnímání NATO v Moskvě jako vojenské aliance namířené proti ní. Rusko odmítalo výsadní roli NATO jako panevropské bezpečnostní organizace, místo toho se snažilo prosazovat KBSE, respektive OBSE, jejímž bylo plnohodnotným členem. Pro většinu Rusů bylo NATO agresivním reliktem studené války, který by měl být podřízen OBSE fungující na konsenzuálním principu, nebo nejlépe zrušen (Ratti, 2009: 400-401), (Forsberg & Herd, 2015: 43-44).

Na západě bylo NATO vnímáno jako cesta k připoutání východní Evropy k Západu, přestože v bezpečnostní dimenzi hrozilo oživení ruského nacionalismu a imperiálních ambicí v Evropě, neboť opozice vůči rozšiřování NATO v Rusku sjednotila nacionalistické a demokratické kruhy. Částečné uklidnění přinesl v květnu 1997 oběma stranami podepsaný Zakládající akt o vzájemných vztazích, spolupráci a bezpečnosti, který zaručoval území

nových členských států bez umístění jaderných zbraní. Přesto bylo další rozšiřování aliance o bývalé členy SSSR stále vnímáno jako provokace, urážka a překážka spolupráce (Ratti, 2009: 401-402). Zakládající akt také vytvořil Stálou společnou radu (PJC) (NATO, 2014) pro diskutování záležitostí a zejména zmírnění napětí kvůli rozdílným pohledům na rozšiřování mezi Ruskem a NATO v podstatě na měsíční bázi, čímž se z Ruska stal „politický člen“ NATO. Rusko tímto způsobem dostalo hlas, ovšem nikoli právo hlasovat či právo veta, protože bylo na status externího partnera ze Západu nahlíženo jako na ideální řešení. Rusko ovšem nemělo žádné právně závazné garance dodržení slibů NATO o neumístění jaderných zbraní, neboť deklarace byla pouze politicky zavazující. V Moskvě se neschopnost reálně ovlivňovat dění, respektive chabá odezva na stížnosti vůči rozšiřování, záhy stala zdrojem frustrace (Straus, 2003: 238-239), (Forsberg & Herd, 2015: 45).

Výrazné ochlazení přinesl zásah NATO v Kosovu. Do té doby Západ mohl ujišťovat, že NATO je čistě obranná organizace, ovšem intervence dalece překročila tuto hranici. Fakt, že se odehrávala v Jugoslávii, tedy na území spojence Ruska, ke zklidnění situace také nepřispěl. Rusko spolu s Čínou vetovalo rezoluci Rady bezpečnosti OSN, operace se tudíž odehrála bez jejího souhlasu. Hned v březnu 1999 proto Rusko pozastavilo dosavadní spolupráci. Zvláště se obávalo vytvoření precedentu, který by pod záštitou humanitární intervence mohl NATO v budoucnu umožnit intervenovat i v ruských vnitřních záležitostech, k čemuž Kreml neměl žádné záruky. Až poté, co srbský prezident Milošević přijal účast mezinárodního kontingentu v Jugoslávii, jehož úkolem bylo dohlédnout na dodržení dohody z Rambouillet, Moskva využila této situace k demonstraci své nezávislosti na NATO. Ve snaze prosadit se před příjezdem peacekeepingových sil NATO zabraly ruské síly letiště v Prištině. Tato akce proběhla navzdory ujišťování a přes nevědomost vysokých ruských politických činitelů, čímž vyvrcholilo napětí mezi oběma stranami. Přestože Jelcin později tvrdil, že dal k akci souhlas, zřetelně vyvstala hrozba neposlušnosti ruského vojenského velení. To je i jedním z možných důvodů dosazení Vladimira Putina do funkce předsedy vlády, neboť představoval jedinou osobnost z Jelcinova okolí, kterou armáda uposlechla. Zpočátku krkolomně navazovaná spolupráce ruských vojáků s peacekeepingovými silami KFOR a SFOR nicméně posléze vedla ke zmírnění napětí a dočasnému utlumení krize ve vztazích. Z celkové perspektivy ovšem krize v Kosovu ukázala selhání spolupráce v rámci PJC. Z ruského pohledu rada fungovala pouze jako prostor, ve kterém byla Moskva informována o rozhodnutích učiněných v NATO. Možnost ovlivnit tato rozhodnutí byla mizivá (Ratti, 2009: 403), (Straus, 2003: 240, 244), (Forsberg & Herd, 2015: 46).

2.2 Vývoj vztahů v první dekádě 21. století

I na počátku nového tisíciletí se Moskva stále snažila propagovat model evropské bezpečnostní architektury zaměřený více na roli OBSE a zdůrazňovala stěžejní pozici Rady bezpečnosti OSN. Mimo jiné i proto, že členství v ní jí jako jeden z mála mechanismů stále zaručovalo status velmoci a důležitého hráče v mezinárodní politice. Řada západních států by Rusko v té době viděla raději jako rovnocenného partnera, případně maximálně jako regionální mocnost a svízelná ekonomická situace v 90. letech spojená s úpadkem prestiže a moci proto v Moskvě vyvolávala frustraci a určitou nostalgii. Poté co v ekonomice nastal obrat k lepšímu, především díky růstu z fosilních paliv, dalo se očekávat, že Kreml se bude snažit vydobýt alespoň částečně zpět ztracený status (Polikanov, 2001: 72-73).

Nástup Vladimira Putina k moci v roce 2000 a následné přehodnocení ruských strategických zájmů nicméně opět poskytlo prostor pro nápravu nepříliš fungujících vztahů. Jednou z priorit zahraniční politiky se stalo vylepšení vztahů se Západem, rozšiřování NATO tudíž již nebylo vnímáno jako strategická hrozba. Snahu o sblížení dále posunuly události po teroristických útocích z 11. září 2001, jež změnily povahu bezpečnostního prostředí. Terorismus s globálním dosahem se stal sdílenou hrozbou, v rámci které mohlo NATO a Rusko navázat spolupráci (Forsberg & Herd, 2015: 47). Rusko se stalo potřebným spojencem, který byl Spojeným státům, alespoň v první, aktivní fázi války, schopen pomoci více, než členové NATO. Povolilo Američanům využívat ruský vzdušný prostor a nebránilo se zřízení amerických základen na území některých středoasijských republik. V agendě NATO tak došlo ke krátkému útlumu protiruských nálad a činnosti. Zároveň zjednodušená ruská interpretace čečenské války, prezentovaná v terminologii terorismu a islamistického extremismu, zapříčinila posun prioritních hrozeb pro ruský stát tímto směrem. Pro Moskvu nebylo nadále možné vnímat Západ primárně jako protivníka a hrozbu. Vlna teroristických útoků na velká ruská města z období let 2002 - 2004 zpočátku rovněž podpořila snahy o posílení spolupráce (Straus, 2003: 251-252), (Ratti, 2009: 404).

Obnovená vůle k navázání spolupráce vedla k institucionálnímu upravení PJČ, za které nastoupila v činnost Rada NATO-Rusko (NRC), zřízená v dubnu 2002. Účelem NRC, jenž odrážel ruskou touhu po rovnocenném a recipročním přístupu, byla koordinace rozhodovacího procesu a společného postoje. Ve stejné době byla ustanovena také mise NATO v Moskvě příslibující zlepšení kontaktů s ruskou armádou (Forsberg & Herd, 2015: 47). I přes tyto snahy však vztahy v rámci NRC lze popsat jako povrchní. Během času se ukázalo, že agenda

neobsahovala konkrétní, konsensuální a dlouhodobé projekty (Jankowski & Kowalik, 2010: 85). Rovněž svrchovaný orgán NATO, Severoatlantická rada (NAC), se pochopitelně stále scházel odděleně. Aby Rusko v některých ohledech nevyvolávalo rozpory mezi spojenci, na žádost každého členského státu mohla být jakákoliv záležitost stažena z agendy NRC a projednána na půdě NAC (Straus, 2003: 254). Slibné okno příležitosti tak opět nemělo dlouhého trvání. Bushova administrativa v roce 2002 podpořila další rozšíření a oznámila odstoupení od smlouvy ABM, což z ruského pohledu hrozilo podkopáním strategické jaderné rovnováhy. Barevné revoluce proběhnuvší v následujících třech letech v Gruzii, na Ukrajině a v Kyrgyzstánu pak v Kremlu dále znásobily pocit politického nátlaku. Zhoršování vztahů dále probíhalo do roku 2007, kdy Rusko velmi intenzivně protestovalo proti plánovanému umístění pozemních prvků americké protiraketové obrany (stíhaček a radaru) do Polska a České republiky. Z pohledu Kremlu byla otázka protiraketové obrany součástí větší západní strategie na neutralizaci ruských jaderných schopností. V návaznosti na tyto snahy Rusko pozastavilo svou účast na Smlouvě o konvenčních ozbrojených silách v Evropě (CFE), dalo najevo rozhodný nesouhlas s ovlivňováním okolních zemí ze strany NATO, které vždy vnímalo jako svou zónu vlivu, a úspěšně se snažilo předejít další integraci Gruzie a Ukrajiny do NATO, jež se projednávala na Bukurešťském summitu v roce 2008. Následně proběhla v ideovém duchu ochrany ruských menšin rusko-gruzínská válka, která učinila z Jižní Osetie a Abcházie formálně nezávislé ruské protektoráty. Tento výsledek lze chápat jako určité potrestání západních aktivit. Moskva tak představila novou doktrínu zahraniční politiky, jejímž stěžejním prvkem byla schopnost a ochota chránit ruské zájmy, aniž by došlo k úplnému přerušení spolupráce se Západem (Ditrych, 2014: 79-80), (Ratti, 2013: 146).

Na Západě ostře odsuzovaná invaze paralyzovala ruské vztahy s NATO. Alianční odpovědí bylo ustanovení komise NATO-Gruzie, která v podstatě suspendovala NRC a posvětila bilaterální smlouvu USA s Polskem, v jejímž rámci se přesunula baterie amerických raket Patriot právě do Polska, zatímco Rusko si stěžovalo na nefunkčnost NRC. V lednu 2009 nastupující Obamova administrativa tak zdělila pravděpodobně do té doby nejchladnější vztahy s Ruskem od studené války. Řešením se měla stát politika „resetu“ vztahů, tedy obnovení diplomatických styků a částečné spolupráce. Nedlouho po svém nástupu se prezident Obama spolu s ministryní zahraničí H. Clintonovou setkal s ruským ministrem zahraničí S. Lavrovem ve Washingtonu, kde se dohodli na spolupráci v oblasti terorismu, životního prostředí a šíření jaderných zbraní. Toto obnovení dialogu mezi USA a Ruskem

bylo z obou stran vnímáno jako určité překonání překážek k budoucímu vyjednávání (Ratti, 2013: 146-147), (Rachwald, 2011: 122).

V dubnu 2010 byla v Praze podepsána nová dohoda START, kterou lze označit jako první velký úspěch D. Medveděva v zahraniční politice. Zaprvé zrušila Ruskem kritizovaný START I, jenž byl symbolikou ruské slabosti v roce 1991, ale především učinila z Ruska a USA rovnocenné partnery, což lze interpretovat jako formální potvrzení statutu velmoci (Jankowski & Kowalik, 2010: 85). Zároveň Moskva podpořila tvrdší sankce vůči Íránu (Ditrych, 2014: 80), jehož jaderný program se čím dál více stával urgentní záležitostí mezinárodní politiky. Lisabonský summit v říjnu 2010 rovněž přinesl slibně vyhlížející budoucnost v oblasti protiraketové obrany či spolupráce při operaci v Afghánistánu, nicméně časem se většina slibů opět ukázala jako prázdných. Vztah NATO a Gruzie zůstal předmětem ruské kritiky a ani v Lisabonu deklarovaný společný dialog o protiraketové obraně se nepodařilo udržet. NATO odmítlo ruské plány na společný systém, neboť se zdráhalo předat část své obrany do rukou nečlenskému státu. Rovněž ruský požadavek formálního právně závazného dokumentu, který by jasně garantoval zákaz použití protiraketového systému proti Rusku, nebylo ze strany NATO přijatelné podepsat (Forsberg & Herd, 2015: 50). Politika resetu se tak nezvládla vypořádat s hlavními štěpícími prvky mezi Ruskem a NATO. Aliance byla rozhodnuta dále pokračovat v protiraketové obraně ve Východní Evropě a kritizovala ruské plány na vytvoření stálých základen v Abcházii a Jižní Osetii. Moskva se naopak snažila, aby NATO akceptovalo post-sovětský prostor jako ruskou zónu vlivu. Za těchto podmínek tudíž reset přinesl pouze neurčité výsledky (Ratti, 2013: 147). Navíc s opětovným nastoupením Putina do úřadu prezidenta v roce 2012 dostala ruská politika agresivnější formu, jež vedla Obamu k opuštění politiky resetu. Z širšího pohledu tato éra vyjevila, že pro navázání fungující spolupráce by bylo třeba předělat konceptualizaci vztahů celkově. Pouhý „reset“ se ukázal jako nedostatečné řešení (Gelb, 2015: 18).

Významným zdrojem sporů se stala i situace na Blízkém Východě a v severní Africe. Kreml se obával inspirace, kterou by masová hnutí nastartovaná arabským jarem mohla přinést do ruských regionů se separatistickými tendencemi. Zatímco zájmem Moskvy tedy bylo udržet v Libyi a Sýrii status quo, NATO se aktivně snažilo o změnu režimu v těchto zemích (Cross, 2015: 157). Zejména konflikt v Sýrii se postupně stal zástupnou válkou²¹ mezi Ruskem a Západem, kde Kreml nejen sleduje své geopolitické zájmy, ale i efektivně zvyšuje

---

²¹ V originále *proxy war*.

náklady americké hegemonie. To je ostatně dlouhodobější strategie, v jejímž rámci Moskva oponuje USA globálně a zvláště razantně se chová ve své zóně vlivu (Ditrych, 2014: 81), jak naposledy ukázala právě ukrajinská krize.

2.3 Vzájemné vztahy od ukrajinské krize

Za odrazový můstek ukrajinské krize lze považovat události listopadu 2013. Náhlé rozhodnutí ukrajinského prezidenta V. Janukovyče nepodepsat asociační dohodu s EU a místo toho se přiklonit k Rusku, výměnou za odkup ukrajinských státních dluhopisů ve výši 15 miliard USD a snížení ceny dováženého plynu o třetinu, vedlo k nastartování protestního hnutí Majdan (nebo také Euromajdan). Dlouhodobější nespokojenost ukrajinského lidu s netransparentní, zkorumpovanou vládou a státními institucemi vůbec, pro který tato změna orientace představovala pověstnou poslední kapku, vyústila v dnes dobře známé protesty na kyjevském Náměstí nezávislosti. Situace eskalovala v únoru 2014, především kvůli ze strany vlády naprostému nezvládnutí jednání s protestanty a brutalitě bezpečnostních složek při potlačování protestů. Snahy o dohodu vlády se zástupci opozice byly hnutím odmítnuty a Janukovyč opouští Kyjev (Ditrych, 2014: 82).

Moskva se prakticky od rozpadu SSSR snaží zajistit, aby režimy v její zóně vlivu, a tím spíše v oblasti tzv. Blízkého zahraničí, nepředstavovaly ohrožení pro ruské zájmy. S těmito státy není schopno jednat jako s plně suverénními. Jako záminka v případech Gruzie i Ukrajiny posloužila povinnost ochraňovat ruské občany i za hranicemi. Tato povinnost je odvozena z dlouhodobějšího diskursu snažícího se o nastavení ruské zahraniční politiky v souladu s ruskými tradicemi, vykreslovanými jako morální a kulturní hodnoty odlišné od zkaženého Západu (Cross, 2015: 159). Ruská anexe Krymu v březnu 2014 tudíž byla pro NATO překvapivá především svou rychlostí. Při komplexnějším pohledu na situaci bylo možné podobné kroky očekávat, neboť zmiňovaná rusko-gruzínská válka již tomuto postupu vydláždila cestu. Slabá reakce NATO v roce 2008 svým způsobem Moskvě ukázala, do jaké krajnosti si může dovolit ve svých akcích zajít (OĞUZ, 2015: 6). I nyní tak odpověď NATO sestávala z přerušení většiny zbývajících spolupráce s Ruskem – přičemž např. mise NATO v Moskvě a vice versa v Bruselu zůstaly s minimalizací kontaktů zachovány, dále z posílení vojenských záruk vůči členským státům s Ruskem sousedícím a samozřejmě z ostrého odsouzení celé akce. I přes deklarované vyloučení vojenské intervence na Ukrajině NATO zvýšilo svou vojenskou přítomnost a aktivitu, především v hraničních oblastech s Ruskem. Veškeré aktivity nakonec nepřekročily rámec vymezený Zakládajícím aktem, přestože názory

ohledně dodržení těchto závazků se různily (Forsberg & Herd, 2015: 51-52) a NATO se tak vyvarovalo vyloženě provokativních činů. Např. posílení vojenské přítomnosti v baltských státech probíhalo systémem rotace západních jednotek, aby nedošlo k trvalému umístění bojových sil na území nových členských států, jak je vymezeno právě v Zakládajícím aktu (Rynning, 2014: 1396).

Samotná anexe a instalace loutkové vlády na Krymu byla pouze první fází ukrajinské krize. Kreml rozmístil 40 000 vojáků podél ukrajinských hranic, pokračoval v dezinformační kampani popisující nelegitimitu nových kyjevských autorit a podporoval separatisty na východě Ukrajiny. Následné snahy kyjevské vlády získat zpět separatistická území Luhansk a Doněck v létě 2014 donutily Rusko k přímějšímu zapojení do konfliktu, které bylo ovšem stále relativně úspěšně popíráno. Diplomatické snahy USA nepřinesly výrazné změny v povaze konfliktu, Washington proto ve spolupráci s EU přistoupil k uvalení cílených sankcí na osoby z Putinovy blízkosti, Centrální banku Ruské federace a několik obchodních společností. Tyto sankce nepřinesly výrazné dopady, v červenci 2014 tak byly nahrazeny účinnějšími sektorálními sankcemi. Stalo se tak po zostření situace, které přineslo údajné ruské porušení Smlouvy o likvidaci raket středního a krátkého doletu²² (INF) a zejména sestřelení²³ letadla společnosti Malajských aerolinií. Nové sankce byly zaměřeny na sektory financí, obrany a těžbu přírodních zdrojů, přičemž opravdový potenciál poškodit ruskou ekonomiku měla omezení finanční (Ditrych, 2014: 83-85).

Ukrajinská krize zřetelně vyjevila pokračující trend ruské strategie – hybridní válku. Tato kombinace vojenských a tajných operací, podpořená intenzivní dezinformační kampaní přesvědčila NATO o nutnosti adaptace svých vlastních strategií. Přestože hybridními hrozbami se NATO relativně okrajově zabývá už od roku 2009, až summit ve Walesu v září 2014 přinesl výraznější posun – a sice ustanovení Akčního plánu připravenosti²⁴ (RAP), který je přímo zaměřen na adaptaci vůči ruským hybridním hrozbám (OĚUZ, 2015: 8). Kromě zvýšení přítomnosti a aktivity jednotek NATO v blízkosti východních hranic aliance přinesl plán i ustanovení nové jednotky velmi rychlé reakce (VJTF), jejíž schopnost nasazení je možná už od dvou až tří dnů (NATO, 2015a). Dosavadní síly rychlé reakce NATO (NRF) měly totiž reakční dobu podstatně delší, v řádu desítek dnů, VJTF je tak snahou vyrovnat se s rychlou dynamikou nynějších hrozeb. Dále summit ve Walesu přinesl v podstatě potvrzení a

---

²² Více informací např. na http://www.tyden.cz/rubriky/zahranici/rusko-a-okoli/usa-rusko-porusuje-jadernou-dohodu-nepovolene-rakety_314009.html

²³ Více informací např. na <http://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-east-idUSKBN0FY00X20140730>

²⁴ V originále *Readiness Action Plan*.

rozpracování již zavedených opatření. Vedoucí činitelé NATO znovu ostře odsoudili ruský vojenský zásah a požadovali po Moskvě podvolení se mezinárodnímu právu, stažení sil z území Ukrajiny, ukončení okupace Krymu, přerušení veškeré přeshraniční podpory separatistům a zdržení se agresivních činů vůči Ukrajině (NATO, 2016c).

Určitým příslibem zlepšení situace se stal 5. září uzavřený Minský protokol²⁵ (Minsk I), který měl ukončit boje. Na protokolu se pod záštitou OBSE dohodli zástupci Ukrajiny, Ruska a vzbouřeneckých republik Luhanska a Doněcka (Walker, 2014). 19. září pak proběhlo memorandum²⁶, jehož úkolem bylo zavést Minsk I do praxe. I přes veškerou snahu se nicméně první protokol ukázal jako neúčinný, přerušení bojů nemělo dlouhého trvání a v lednu 2015 opět došlo k eskalaci situace. V návaznosti na to byl v únoru podepsán Druhý minský protokol²⁷ (Minsk II) za účasti stejných stran. Minsk II ovšem do značné míry navazoval na chyby svého předchůdce, a proto se záhy opět ukázala neschopnost aktérů splnit vytyčené požadavky. V praxi to znamená, že i po datu příměří stanoveném na půlnoc 15. února probíhaly na Ukrajině boje a vzhledem k tomu nebyl naplněn ani požadavek stažení těžkých zbraní. Dále se nepodařilo prosadit mimo jiné např. udělení úplné amnestie formou zákona, či výměnu zajatců. Hlavními důvody nefunkčnosti Minsku II byla neochota z ruské a separatistické strany ukončit konflikt, nejasný dozorčí mandát OBSE a vágní podpora ze strany EU. Paradoxně rovněž Kyjevu mohl stav zmrazení linie bojů vyhovovat, neboť nevládl prostředky k ukončení bojů silou, ani k rekonstrukci Donbasu v případě mírového řešení (Lebduška & Líd, 2015: 2-3; 7).

V průběhu roku 2015 se začíná objevovat snaha dostat konflikt na Ukrajině z popředí zájmu. Vladimir Putin se např. ve svém projevu na půdě OSN v září 2015 zaměřil především na ruskou intervenci v Sýrii, neboť situace na Ukrajině začala silně připomínat patovou situaci. Moskvě se nedařilo proměnit jihovýchodní Ukrajinu v „Nové Rusko“, okupace Krymu a válka v Donbasu silně zatěžovaly ruskou ekonomiku, již tak zkoušenou západními sankcemi a klesajícími cenami ropy²⁸ na komoditních trzích. Rovněž ruské veřejné mínění nebylo nakloněno přímé intervenci na Ukrajině, jakkoli podporovalo separatisty, a

²⁵ Viz např. OSCE, 2014. *Protocol on the results of consultation of the Trilateral Contact Group, signed in Minsk, 5 September 2014*. Dostupné na: <http://www.osce.org/home/123257>

²⁶ Viz např. OSCE, 2014. *Memorandum of September 19 2014 outlining the parameters for the implementation of commitments of the Minsk Protocol of 5 September 2014*. Dostupné na: <http://www.osce.org/home/123806>

²⁷ Viz např. The Telegraph. *Minsk agreement on Ukraine crisis: text in full*. Dostupné na: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/ukraine/11408266/Minsk-agreement-on-Ukraine-crisis-text-in-full.html>

²⁸ Pro více informací viz např. ROPA.cz, 2015. *Proč cena ropy opět začala klesat?* Dostupné na: <http://www.ropa.cz/zpravy/proc-cena-ropy-opet-zacala-klesat/>

propagandistická mašinérie tak musela před občany zakrývat ztráty na ruských životech. Z těchto důvodů se v Kremlu objevila jistá ztráta zájmu o ukrajinskou agendu (Karatnycky & Motyl, 2015). Z ruské strany v tomto ohledu skutečně stále pokračuje snaha přeorientovat se na protiteroristickou problematiku a obviňovat Západ z naprostého nezvládnutí uprchlické krize (RT, 2016b). Jak se např. v únoru 2016 vyjádřil premiér Medveděv na Mnichovské bezpečnostní konferenci: „Terorismus je výzva celé civilizaci: nesmíme dělit teroristy na přátele, nepřátele, extremisty či umírněné. [...] Myslím, že Daesh musí být vděčný mým kolegům, západním vůdcům, kteří znemožnili tuto spolupráci [mezi zpravodajskými službami]“ (Medveděv, 2016).

Mezi Ruskem a NATO proběhla od vypuknutí ukrajinské krize dvě setkání na půdě NRC (březen a červen 2014) a dvě setkání v rámci Euroatlantické rady partnerství (EAPC – březen 2014 a březen 2015), během kterých nedošlo k podstatnému průlomu. Poslední setkání NRC pak proběhlo 20. dubna v ústředí NATO (NATO, 2016b). Z části jednání věnované Ukrajině je zřejmý v podstatě neměnný postoj NATO, který zaznívá od začátku krize. Pro upřesnění, aliance podporuje nezávislost a teritoriální integritu Ukrajiny, neuznává ilegální ruskou anexi Krymu a vyžaduje úplnou a rychlou implementaci dohod z Minsku (NATO, 2016a). Rusko naopak požaduje po Kyjevu ukončení vojenských aktivit v oblasti konfliktu, v čemž spatřuje překážku pro řešení a odmítá snahy NATO o odstrašení. Zdá se, že obě strany se tak shodují pouze ve věci zastavení spolupráce v praxi a ponechání určitého prostoru pouze pro politický dialog (RT, 2016a).

3. Jaderná dimenze ukrajinské krize

Jak už bylo zmíněno výše, v souvislosti s ukrajinskou krizí se do popředí zájmu odborné i laické veřejnosti dostal pojem hybridní válka. Tento způsob vedení boje v případě anexe Krymu ztělesňovali tzv. „malí zelení mužičci“²⁹, tedy ruští vojáci bez označení vojenské příslušnosti. Tyto jednotky spolu s ekonomickým nátlakem a skutečně masivní dezinformační kampaní představovaly hlavní prvky hybridní války, které byly ovšem zaštitěny ruským vojenským potenciálem, a to včetně jaderné kapacity. V tomto smyslu nehrála roli pouze samotná existence jaderných zbraní, ale také, jak tvrdí Durkalec: „[...] bezprecedentní šíření informací týkajících se jaderných zbraní, pocházející z Kremlu“ (Durkalec, 2015: 5).

Již ruská vojenská doktrína z roku 2000 označuje jaderné zbraně jako prostředek odstrašení agrese proti vojenské bezpečnosti Ruska a jeho spojenců a zajištění mezinárodního míru a stability. Vyhrazuje si právo využít jaderné zbraně v odpovědi na použití jakékoliv zbraně hromadného ničení nebo konvenční vojenské agrese velkého rozsahu v situaci kritické pro národní bezpečnost (Nikitin, 2014: 350). Vojenská doktrína z roku 2010 v této oblasti navazuje na svého předchůdce, obsahuje v tomto smyslu totožnou formulaci a jaderné zbraně tak zůstávají důležitou složkou prevence vojenských konfliktů. Dokument mimo jiné explicitně identifikuje jako jedno z hlavních externích vojenských rizik³⁰ (nikoli hrozeb) posouvání vojenské infrastruktury NATO blíže k ruským hranicím a rovněž rozšiřování NATO. Také prohlašuje užití ruských ozbrojených sil na ochranu svých občanů za hranicemi federace za legitimní, ovšem v souladu s mezinárodním právem a mezinárodními smlouvami uzavřenými Ruskou federací (The Military Doctrine of the Russian Federation, 2010). Nejnovější ruská vojenská doktrína z roku 2014 vznikla v reakci na summit NATO ve Walesu, její vznik tedy poněkud nestandardně trval pouhé čtyři měsíce. I z tohoto důvodu po obsahové formě panuje značná shoda s jejím předchůdcem, postoj k jadernému odstrašení a použití jaderných zbraní zůstal nezměněn. Rovněž NATO je stále identifikováno jako vojenské riziko. Novinkou je posun v důrazu na nebezpečí informační války vůči Rusku a celkové vnímání podstaty moderních konfliktů jako souhrn vojenské síly a ekonomických, politických, informačních a dalších nevojenských prostředků. Nově se také objevil důraz na odstrašující kapacitu ruských konvenčních zbraní, který naznačuje rostoucí sílu státu v této sféře. Přestože jazyk dokumentu zůstal do značné míry zachován, je zde patrný určitý posun

²⁹ V originále *little green men*.

³⁰ Doktrína rozlišuje pojmy riziko a hrozba. Zatímco výraz riziko je používán ve smyslu obav či znepokojení, hrozba označuje případné roznětky konfliktu (Oliker, 2015).

v celkovém rázu, kdy stará témata jsou vnímána jako akutnější a současný svět jako nebezpečnější. Z toho je možné vyvodit, že dodatečným účelem doktríny, tedy dokumentu blížícímu se úrovni národní bezpečnostní strategie, je vyslání signálů vůči přátelům i nepřátelům (The Military Doctrine of the Russian Federation, 2014), (Oliker, 2015).

Jistým vedlejším účinkem nejnovější ruské vojenské doktríny jsou určité nejasnosti ohledně podmínek, za kterých Moskva deklaruje možné použití jaderných zbraní. Toto zmatení je pravděpodobně záměrné, neboť stanovuje možné využití v regionálních válkách preemptivně, což odpovídá ruské deeskalační doktríně³¹, která může být využita i v hypotetickém scénáři Ruska čelícího konvenční přesile. Tato doktrína obsahuje hrozbu omezeného jaderného úderu s cílem paralyzovat nepřítele a přivést tak konflikt k rychlému konci (Durkalec, 2015: 8). NATO se obává, že Rusko v tomto případě snižuje hranici pro použití jaderných zbraní v konfliktu (Kristensen & Norris, 2015: 4).

3.1 Signalizace za využití jaderné triády

Přelomovou událostí odhalující nedostatky a zastaralost ruské armády se stala válka v Gruzii v roce 2008. Rusko od této doby soustavně modernizuje nejen své konvenční síly, ale rovněž vyvinulo nové systémy balistických střel schopné nést více bojových hlavic a významně modernizuje i ponorkové loďstvo (Kamp, 2015: 1). Modernizace jaderných zbraní je tedy dlouhodobější ruskou prioritou, nicméně právě během ukrajinské krize byla oznámena z původně zamýšlených sedmdesáti procent změna plánů na kompletní renovaci jaderného arzenálu do roku 2020. Z toho je patrné, že potřeba signalizace převážila nad rozpočtem omezenou skutečností (Durkalec, 2015: 8).

Zároveň se zahájením modernizace začalo Rusko zahrnovat jaderné zbraně do vojenských scénářů. V roce 2008 např. oznámilo možný jaderný útok na Varšavu v případě umístění prvků americké protiraketové obrany do Polska. Tento útok byl o rok později i nasimulován v rámci vojenského cvičení „Zapad-99“ (Kamp, 2015: 1). Od anexe Krymu Rusko tyto aktivity ještě významně posílilo. Byl proveden značný počet vojenských cvičení, která lze spojit s jadernou dimenzí. V rámci některých manévřů byly opětovně provedeny simulace jaderných útoků. Dále byla uskutečněna řada testů mezikontinentálních balistických raket (ICBM), či balistických střel odpalovaných z ponorek (SLBM), u kterých je ovšem

---

³¹ Více informací např. na Sokov, N. N., 2014. Why Russia Calls a Limited Nuclear Strike “de-escalation”. Bulletin of the Atomic Scientists. Dostupné na: <http://thebulletin.org/why-russia-calls-limited-nuclear-strike-de-escalation>.

obtížné jednoznačně prokázat specifický signalizační rozměr, neboť podobné aktivity mohou probíhat i v rámci standardních účelů (Durkalec, 2015: 13-14). Těmito účely se rozumí např. bojový výcvik, testy před zavedením do sériové výroby, prodloužení životnosti stávající výzbroje, experimentální testy v rámci vývoje, testy bojových hlavic, starty do vesmíru apod. (Russian strategic nuclear forces blog, 2014c).

Rusko, na rozdíl od běžného západního pohledu, vnímá jaderné zbraně a) jako nedílnou součást své vojenské síly, b) jako způsob, jak vynahradiť nedostatečné kapacity svých konvenčních sil vůči v této oblasti silnějšímu NATO, c) jako jeden ze zdrojů státní moci, jeden z posledních přeživších prvků dřívějšího statutu velmoci (Kamp, 2015: 3). Z těchto důvodů není možné oddělit ruskou expanzivní politiku ve Východní Evropě od jaderné dimenze.

3.1.1 Signalizace za využití letectva

Rusko obnovilo pravidelné přelety bombardérů na dlouhé vzdálenosti již v srpnu 2007, nicméně až v období před ukrajinskou krizí začaly být tyto přelety provokativní do míry, jaké se zdrželo i SSSR. Moskva se očividně snažila, aby její bombardérová signalizace nebyla přehlédnuta. V tomto ohledu také překročila rámec euro-atlantického regionu a ruské letectvo zvýšilo svou přítomnost rovněž v Pacifiku či Arktidě (Durkalec, 2015: 10-11). Oblast pravidelných patrol ruských vzdušných sil tak nově zahrnovala např. trasy z Arktidy do Karibiku a Mexického zálivu (BBC, 2014) a ruské bombardéry byly spatřeny i v blízkosti území amerického Guamu (RT, 2014a), či pobřeží Kalifornie a Aljašky (Smith-Spark, 2015).

Cíle těchto ruských aktivit mohou být různé, zahrnují např. testování systémů protivzdušné obrany NATO a reakční doby, nicméně většina z nich se nějakým způsobem dotýká jaderné dimenze. Především to platí pro ruské strategické bombardéry schopné nést jaderné hlavice. Bombardéry typu Tu-95MS, Tu-160 a Tu-22M3 mohou být využívány i pro konvenční účely, střely s plochou dráhou letu odpalované ze vzduchu poskytují Kremlu deterrenci v konvenčním rozměru, která je obsažena v ruské vojenské doktríně z roku 2014. Protože však prakticky není možné s jistotou určit, zda stroj nese střely s jadernou hlavicí či nikoli, využití těchto bombardérů vždy obsahuje jaderný vzkaz (Durkalec, 2015: 9-10).

Aktivita ruského letectva za rok 2014 se v porovnání s rokem 2013 zvýšila zhruba o padesát procent (Global Zero, 2015: 3). Za pouhé první tři čtvrtiny roku 2014 bylo NATO

kvůli ruským letounům nuceno provést více než sto zásahů³², tedy trojnásobné množství než za rok 2013 (Nilsen, 2014). Celkový počet zásahů za rok 2014 se pak vyšplhal na 442 v oblasti evropských vzdušných hranic, z toho zhruba 150 zásahů se odehrálo v oblasti Baltských zemí (Bodner, 2015). Přestože na jaře 2015 NATO vnímalo určitý pokles incidentů, plynoucí údajně z jisté profesionalizace ruského způsobu provedení letů (Everstine, 2015), již v létě byl opět oznámen nárůst. Do 30. června 2015 NATO uskutečnilo 245 zásahů kvůli ruským letounům³³. Přestože to bylo o 25 méně než za první polovinu roku 2014, stále se jedná o poměrně vysoké číslo (Nardelli & Arnett, 2015). Z toho zhruba 120 opět připadlo na okolí Baltského moře (Global Zero, 2015: 3). Celkově se v rozmezí let 2013 – 2015 aktivita ruského letectva zvýšila o sedmdesát procent a celkové číslo vzdušných zásahů za rok 2015 opět převýšilo čtyři sta (NATO, 2015b: 56). Ani v roce 2016 zatím nic nenasvědčuje zásadnějšímu obratu k lepšímu v tomto ohledu, respektive k snížení počtu incidentů. Navíc se mnohdy chování ruského letectva vyznačuje ještě pokračujícím aspektem bezohledných a nebezpečných manévřů, které dále rozdmýchávají již tak výbušný potenciál³⁴ současné situace. Z nedávných incidentů lze uvést např. setkání nízko letícího ruského stíhače Suchoj Su-24 s americkou lodí USS Donald Cook (U. S. Department of Defense, 2016a), či agresivní manévry (tzv. vývrtka) ruského Suchoje Su-27 v těsné blízkosti amerického průzkumného letadla RC-135 (Tatum & Starr, 2016). Očividně se prohlášení zástupců NATO z jara 2015 o profesionalizaci ruského přístupu ukázala jako lichá.

Jako typický příklad³⁵ jednoho z mnoha běžných incidentů lze uvést v lednu 2015 v blízkosti jižního pobřeží Velké Británie zachycený bombardér Tupolev 95 (Medvěd). Přestože nevstoupil³⁶ přímo do britského svrchovaného vzdušného prostoru, byl britskými stíhači eskortován mimo britskou oblast zájmu. Trasy patrol ruských letounů vedou nad

---

³² V originále *intercepts*. V doslovném překladu zastavení nebo zachycení, nicméně v realitě nemusí tato praxe vždy zajít až do takové krajnosti. Mnohdy se jedná spíše o demonstraci, že stát si je vědom cizího letounu v blízkosti svého území.

³³ Viz příloha č. 1.

³⁴ Více informací o ruských provokativních manévrech např. na: Schindler, J. R., 2016. Kremlin Provocations and War Games Risk Real War. *Observer*. Dostupné na: <http://observer.com/2016/05/kremlin-provocations-and-war-games-risk-real-war/>.

³⁵ Pro obsáhlý seznam incidentů v rozmezí 2014 - 2015 zahrnující všechny složky ruské armády viz např. Independent, 2014. *Full list of incidents involving Russian Military and NATO since March 2014*. Dostupné na: <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/full-list-of-incidents-involving-russian-military-and-nato-since-march-2014-9851309.html>; Frear, T., 2015. List of Close Military Encounters Between Russia and the West, March 2014 – March 2015. *European Leadership Network*. Dostupné na: <http://www.europeanleadershipnetwork.org/medialibrary/2015/03/11/4264a5a6/ELN%20Russia%20-%20West%20Full%20List%20of%20Incidents.pdf>.

³⁶ Pozn. Je běžnou praxí, že ruská letadla nenarušují vzdušný prostor jiných států. Nicméně i přesto létají v blízkosti vyvolávající obavy a případně zásah.

územím neutrálních vod Barentsova a Norského moře i Atlantského oceánu. Zatímco Rusko tvrdí, že všechny lety probíhají v souladu s mezinárodními normami, britská strana ruské patroly považuje za hrozbu civilnímu letectví (RT, 2015a). Obecně tyto incidenty představují hrozbu pro civilní létání proto, že ruská strana nezapíná ve svých letadlech rádiové transpondery (odpovídače). Pokud se letadla dostanou do vzájemné blízkosti a nekomunikují spolu, riziko nehody vzrůstá (Smith-Spark, 2015).

Aktivita v ohledu skutečného nasazení strategických bombardérů uskutečnilo Rusko od roku 2014 dvakrát v rámci otestování celé své jaderné triády. Během cvičení 8. května 2014 byla vyzkoušena komunikace mezi bombardéry a pozemním řízením. Bombardér Tu-95MS vypálil proti pozemním cílům šest střel s plochou dráhou letu. (Russian strategic nuclear forces blog, 2014b). Podobně pak během cvičení 30. října 2015 byly otestovány bombardéry Tu-160 (Russian strategic nuclear forces blog, 2015a).

Kromě bombardérů dlouhého doletu Rusko disponuje rovněž taktickým letectvem schopným nést jaderné hlavice sestávajícím např. ze strojů Suchoj Su-24M a Su-34. Jaderná signalizace s těmito stroji je náročnější, neboť jsou využívány především pro konvenční účely, a je tudíž nezbytné přesvědčit oponenta o tom, že skutečně plní jaderný úkol, např. skutečně přeletět s raketou s jadernou hlavicí na palubě. Z dostupných údajů není možné přesně určit, zda Rusko tyto stroje využívalo k jaderné signalizaci (Durkalec, 2015: 12).

V případě strategických bombardérů signály nespočívají ani tak ve větším, pozoruhodnějším nasazení v rámci vojenských cvičení, ale spíše v pravidelném patrolování. Rozšíření hlídkových tras bylo sice prvotně ohlášeno ještě před událostmi ukrajinské krize, nicméně spolu s výrazným zvýšením ruské přítomnosti ve vzdušném prostoru následně nepůsobí dojmem náhody. Zvýšená asertivita a množící se hlášení bezohledného či nebezpečného chování ruského letectva pak signalizační efekt mohou jedinečně podporovat.

3.1.2 Signalizace za využití námořnictva

K jaderné signalizaci může být pochopitelně využito rovněž druhého prvku triády, tedy námořnictva, respektive ponorek, přestože obecně vzato je jejich hlavním úkolem plavit se nepozorovaně. Rusko využívalo ponorky vyzbrojené střelami s plochou dráhou letu s jadernými hlavicemi např. k hlídkování v Atlantiku poblíž pobřeží USA (Durkalec, 2015: 12).

Co se týče samotných raket schopných nést jaderné hlavice, Rusko zahájilo v roce 2014 testy balistických střel odpalovaných z ponorek (SLBM) 8. května během mohutných vojenských cvičení za účasti prezidenta. Ponorka Tula úspěšně odpálila střelu typu R-29RM (zastaralá verze typu Sineva) a ponorka Podolsk vypustila střelu typu R-29R (Russian strategic nuclear forces blog, 2014b). Následnou akcí bylo otestování rakety nejmodernějšího typu Bulava. Rusko pozastavilo testy SLBM Bulava v září 2013, po neúspěšném odpálení této střely z ponorky Alexandr Něvský. Až 10. září 2014 proběhl nyní již úspěšný test této střely, který provedla ponorka Vladimír Monomach (Pettersen, 2014b). Na tento úspěch navázala 29. října ponorka Jurij Dlouhoruký, která uskutečnila první operační test střely Bulava v rámci bojového výcviku (Ministerstvo obrony Rossijskoj Federacii, 2014). Tato ponorka je první z osmi plavidel moderní třídy Borej, které Rusko plánuje postavit do roku 2020 (Pettersen, 2014a). Třída Borej má představovat budoucnost ruského ponorkového loďstva. V současnosti do této třídy spadají ještě dvě provozuschopná plavidla, a to právě Vladimír Monomach a Alexandr Něvský. Zbylé plánované ponorky jsou ve výstavbě (Gady, 2015). Další úspěšný test byl proveden 5. listopadu opět ponorkou Tula. Tato ponorka spadá do třídy Delta IV, která má být v současnosti považována za páteř ruského námořního jaderného odstrašení³⁷. V tomto případě byla vypálena SLBM typu Sineva, která prohrála v boji o budoucí hlavní strategickou jadernou zbraň ruského námořnictva právě se svým konkurentem typu Bulava. Bulava je snazší na ovládání i skladování, především kvůli pohonu na tuhé palivové hmoty (RT, 2014b). Poslední úspěšné odpálení střely Bulava v roce 2014 pak proběhlo z ponorky Alexandr Něvský 28. listopadu (Russian strategic nuclear forces blog, 2014a).

Na rok 2015 byly další zkoušky SLBM naplánovány až na podzim. 30. října Rusko v rámci cvičení opět úspěšně otestovalo celou jadernou triádu. Ponorka Bryansk třídy Delta IV vypálila střelu R-29RM a ponorka Podolsk třídy Delta III střelu R-29R (Russian strategic nuclear forces blog, 2015a). Dále pak byly 14. listopadu vypáleny dvě střely Bulava z ponorky Vladimír Monomach, přičemž údajně jedna střela selhala v dosažení cíle a objevily se spekulace i ohledně úspěšnosti druhé střely (Russian strategic nuclear forces blog, 2015b). Ruské ministerstvo obrany nicméně oznámilo úspěšný test obou střel (Ministerstvo obrony Rossijskoj Federacii, 2015). Naposledy v roce 2015 pak 12. prosince ponorka Verkhoturys třídy Delta IV vypálila raketu Sineva (RT, 2015b). Na rok 2016 je zatím z dostupných údajů

---

³⁷ Význam této třídy má v budoucnosti nahradit právě třída Borej.

oznámeno několik odpálení raket Bulava, které by měly pravděpodobně proběhnout v první polovině roku z ponorky Vladimír Monomach nebo Jurij Dlouhoruký (TASS, 2016b).

Rusko oznámilo zvýšení své přítomnosti ve světovém oceánu od roku 2014 nejen co do počtu, ale i do rozsahu operační oblasti poprvé od studené války zahrnující nejen Arktidu, Pacifik a Atlantik, ale rovněž jižní polokouli (RT, 2013). V porovnání s rokem 2013 Rusko skutečně do počátku roku 2015 zvýšilo intenzitu hlídkování zhruba o padesát procent (U. S. Naval Institute News, 2015). Během roku 2015 pak počet provedených bojových patrol v porovnání s rokem 2014 ještě zdvojnásobilo a zvýšilo tak aktivitu ponorkového loďstva na nejvyšší úroveň od studené války (Gady, 2016). Jako jistý rozdíl od dob studené války se může jevit určité posunutí hlavního centra dění. Tehdy většina patrolování probíhala v Atlantiku, v současnosti se asi šedesát procent hlídkování nejmodernějších ponorek USA odehrává v Pacifiku, což pochopitelně zvyšuje účinnost amerického jaderného postroje. Z tohoto důvodu Rusko nasadilo na odstrašující patroly v Pacifiku ponorky třídy Borej, jejichž úkolem je operovat převážně v oblasti kolem poloostrova Kamčatka³⁸ a chránit Rusko před americkými ponorkami (Kristensen, 2015).

Je zřejmé, že Rusko skutečně využívá svého ponorkového loďstva k signalizačním účelům. Přestože aktivity zahrnující cvičení a testy přímo se SLBM není možné kvůli standardním účelům jednoznačně přiřadit k signalizačnímu rozměru, razantní zvýšení ruské přítomnosti ve světovém oceánu od roku 2014 již nese poměrně výraznou zprávu.

3.1.3 Signalizace za využití mezikontinentálních balistických raket

Na rok 2014 Rusko oznámilo šestnáct plánovaných odpálení ICBM, z kterých bylo nakonec do poloviny prosince uskutečněno osm, všechny v rámci výše uvedených standardních důvodů. Z toho oficiálně oznámeno bylo sedm odpálení, podobně jako v roce 2013, kdy o jednom testu unikly pouze nepotvrzené informace (Russian strategic nuclear forces blog, 2014c). Ohledně dalších startů se údaje rozcházejí. Na konec prosince byly plánovány ještě dva testy raket³⁹, z kterých údajně proběhl pouze jeden. 26. prosince byla úspěšně otestována raketa RS-24 Jars (Sputnik, 2014). Nicméně předtím proběhly dva

³⁸ Pro více informací viz např. TASS, 2015. *Istocnik: atomnaja podlodka „Alexandr Nevskij“ osenju budet na bojevoje patrolirovanije*. Dostupné na: <http://tass.ru/armiya-i-opk/2214145>.

³⁹ Viz Interfax, 2014. *RVSN do konca goda vypolnjat dva puska mezkontinentalnych ballisticseskich raket*. Dostupné na: <http://www.interfax.ru/russia/413325>.

úspěšné kosmické starty⁴⁰, 19. a 25. prosince. Sečtením dohromady vzniká číslo jedenácti startů, přesto většina veřejně dostupných zdrojů pracuje s číslem deset⁴¹. Pravděpodobně tak došlo ke zmatení ohledně nepotvrzeného startu, či nakonec odloženého testu rakety RS-26⁴², původně plánovaného právě na konec prosince. Tato práce bude proto dále pracovat s číslem deset. I přesto, že nebylo dosaženo původně oznámeného rozsahu, jedná se o poměrně výraznou aktivitu v této oblasti.

Na rok 2015 bylo původně oznámeno čtrnáct startů, z toho provedeno jich bylo opět osm. Jedno vypuštění proběhlo v rámci strategického cvičení, tři testovaly nové bojové hlavice, jedna raketa vynesla do kosmu satelit Kompsat-3A a tři byly odpáleny v rámci testů raketového vývoje (Russian strategic nuclear forces blog, 2016b), (NASA Spaceflight, 2015). Rusku se tak opět nepodařilo splnit vytyčený plán, nicméně na rok 2016 je znovu oznámeno ambiciózních šestnáct startů (Ministerstvo obrony Rossijskou Federacii, 2016). Proti tomuto prohlášení stojí informace vyplývající z dokumentů tendru ministerstva obrany, ve kterých je plánováno dvanáct startů v rozmezí let 2016-2017. Soudě podle uskutečněných startů, které se v průměru pohybují kolem osmi, vypadá tato informace pravděpodobněji (Russian strategic nuclear forces blog, 2016a). Dosud byly v roce 2016 provedeny dva kosmické starty⁴³ dopravující satelity na oběžnou dráhu, 7. února a 24. března. Naposledy 19. dubna pak údajně proběhl úspěšný letový test prototypu hypersonické hlavice RS-18 (Interfax, 2016). Přestože tuto informaci nepotvrdil, ani nevyvrátil nikdo z oficiálních kruhů, byla ocitována ruskými mainstreamovými médii⁴⁴.

I přes zdánlivě standardní proceduru testování ICBM, pečlivé načasování diplomatických aktivit spolu s rozvrhem startů může rovněž obsahovat poměrně významné

---

⁴⁰ Viz Russian strategic nuclear forces blog, 2014. *Kondor-E satellite launched by Strela launcher*. Dostupné na: http://russianforces.org/blog/2014/12/kondor-e_satellite_launched_by.shtml; Russian strategic nuclear forces blog, 2014. *Launch of a Lotos-S electronic intelligence satellite*. Dostupné na: http://russianforces.org/blog/2014/12/launch_of_a_lotos-s_electronic.shtml.

⁴¹ Viz např. Slon Magazine, 2016. *RVSN vnov zaplanirovali rekordnoe kolicestvo puskov na 2016 god*. Dostupné na: <https://slon.ru/posts/62254>.

⁴² Viz Russian strategic nuclear forces blog, 2014. *RS-26 deployment postponed until 2016*. Dostupné na: http://russianforces.org/blog/2014/12/rs-26_deployment_postponed_unt.shtml.

⁴³ Viz Russian strategic nuclear forces blog, 2016. *Glonass-M launch from Plesetsk*. Dostupné na: http://russianforces.org/blog/2016/02/glonass-m_launch_from_plesetsk.shtml; Interfax – AVN, 2016. *Raketa „Sojuz-2.1a“ so sputnikom vojennovo naznacenija startovala s kosmodroma Pleseck – Minoborony*. Dostupné na: <http://www.militarynews.ru/story.asp?rid=1&nid=406951>.

⁴⁴ Srovnej např. RT, 2016. *Hypersonic warhead for future ICBM successfully tested in Russia – report*. Dostupné na: <https://www.rt.com/news/340588-hypersonic-warhead-sarmat-tested/>; MK, 2016. *Istocniki: Rossija uspesno ispytala novoje raketnoje superoruzije*. Dostupné na: <http://www.mk.ru/politics/2016/04/20/istochniki-rossiya-uspeshno-ispytala-novoe-raketnoe-superoruzhie.html>.

signály. Např. v listopadu 2014 takto Rusko vzbudilo pozornost právě svým otestováním celé jaderné triády (Durkalec, 2015: 15-16). Rovněž při pohledu na počet provedených startů⁴⁵ ICBM je od roku 2014 patrný poměrně výrazný nárůst plánovaných aktivit. Poněkud nižší již je číslo uskutečněných startů, nicméně v porovnání s uplynulými roky stále vykazuje vzestupnou tendenci. A to i přesto, že doba překotného ekonomického růstu v Rusku prozatím pominula⁴⁶ a toto úsilí tak pravděpodobně ne zcela reflektuje současné ekonomické podmínky. Proto lze i z chování v oblasti ICBM odvodit jisté signalizační snahy.

3.2 Signalizace veřejných prohlášení

Neméně důležitou signalizační roli samozřejmě zaujímají z ruské strany pronášená veřejná prohlášení týkající se ukrajinské krize. Kreml, prezident Putin, vysocí ruští politici a představitelé rozličných státních institucí po anexi Krymu komentovali průběh ukrajinské krize a její následky v hojně míře. Značné množství z těchto vyjádření lze přiřadit k jaderné dimenzi se zřejmým signalizačním účelem. Pokud se tedy tato prohlášení zkombinují s výše rozebíranými ruskými aktivitami, vznikne celkový obraz umožňující pochopit podstatu ruské signalizace v rámci ukrajinské krize.

Ještě počátkem března 2014 Vladimir Putin obhajoval dění na Krymu jakožto rozhodnutí tamního obyvatelstva reagujícího na strach z nelegitimního, protiústavního převratu v Kyjevě. Přestože zdůraznil právo na případné použití ozbrojených sil na základě žádosti jediného „legitimního“ prezidenta Janukovyče (President of Russia, 2014b), důsledně se zdržel zmínek o jaderné dimenzi. V podobném duchu se nesla i jeho slavnostní motivační řeč pronesená o dva týdny později krátce před podpisem smlouvy, která učinila z Krymu součást Ruska (The Washington Post, 2014). Rovněž oficiální vyjádření ruského ministerstva zahraničí z 1. dubna 2014 odmítající porušení závazků Budapešťského memoranda zdůrazňovalo, že Rusko neohrožuje režim nešíření jaderných zbraní. Dle této interpretace údajně závazkem Memoranda bylo nehrozit použitím jaderných zbraní vůči nejaderným státům a to Moskva žádným způsobem neporušila (The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, 2014). Na této verzi ostatně Rusové trvají stále, jak je patrné z únorového (2016) vyjádření ruského ministra zahraničí Lavrova (TASS, 2016a). Přestože na konci března proběhlo rozsáhlé vojenské cvičení s jaderným scénářem, bylo z ruské strany zdůrazňováno dlouhodobé naplánování těchto manévřů a odmítána jakákoli spojitost se situací na Ukrajině

---

⁴⁵ Viz příloha č. 2.

⁴⁶ Pro více informací viz např. Guriev, S., 2016. Russia's Constrained Economy. *Foreign Affairs*. May/June 2016. Dostupné na: <https://www.foreignaffairs.com/articles/russia-fsu/2016-04-18/russias-constrained-economy>.

(The Nuclear Threat Initiative, 2014). Manévry samotné byly skutečně v souladu s ruskou dlouhodobější strategií a nově zvýšeným důrazem na vojenská cvičení. Kvůli tomu ani diametrální rozdíl rozsahu v porovnání s mnohem menšími manévry na podzim 2013 není příliš zarážející. Přesto načasování cvičení vzbudilo v západních kruzích obavy, neboť stejně tak mohly být využity k signalizaci ruské odhodlanosti (Keck, 2014b).

Postupem času si nicméně ruská prohlášení přestala brát servítky a začaly se v nich objevovat více či méně zastřené hrozby. V červenci 2014 Lavrov reagoval na předchozí vyjádření snah některých ukrajinských činitelů připojit Krym zpátky k Ukrajině poměrně otevřenou hrozbou použití jaderných zbraní v takovém případě (Keck, 2014a). V srpnu pak známý ruský nacionalistický politik Vladimir Žirinovskij v rozhovoru pro televizi Rossiya 24 prohlásil, že v případě války mezi Ruskem a Západem bude Polsko spolu s Pobaltím vymazáno z mapy (The Moscow Times, 2014). Dále v srpnu Putin veřejně pronesl, že dle jeho názoru nikdo nemá v úmyslu začít ve velkém měřítku konflikt s Ruskem. Rusko je podle prezidenta jednou z největších jaderných mocností a nadále zvyšuje svou schopnost jaderného odstrašení (President of Russia, 2014a), jak už ostatně Putin prohlašoval dříve⁴⁷. V podobném duchu pak v září Putin po otestování ICBM zopakoval potřebu Ruska pokračovat v jaderném odstrašení, které je protiváhou vzrůstajících bezpečnostních hrozeb (Korsunskaya, 2014). Jak tvrdí Golts, v Rusku se objevila jakási jaderná euforie. Údajně ani sovětská propaganda si nedovolila mluvit tak otevřeně a neuctivě o možnosti jaderné války (Golts, 2014).

V lednu 2015 vicepremiér Rogozin z pozice dohlázeatele na ruský vojenský průmysl uvedl, že americká protiraketová obrana není schopná zastavit ruské střely (The Moscow Times, 2015). V březnu 2015 Rusko pohrozilo namířením jaderných střel na dánské válečné lodě, pokud Dánsko přistoupí do protiraketového systému NATO (Graff, et al., 2015). V dubnu pak náčelník generálního štábu ruských ozbrojených sil generál Gerasimov varoval před americkým programem *Prompt Global Strike*⁴⁸, který v kombinaci se systémem protiraketové obrany může ohrozit jadernou rovnováhu. V takovém případě by Rusko samozřejmě přijalo adekvátní odvetná opatření (TASS, 2015). V červnu pak Putin obavy z protiraketového systému blízko ruských hranic okomentoval slovy: „Budeme nuceni zaměřit naše ozbrojené síly [...] na území, z kterých přichází hrozba“ (Tsvetkova, 2015). V srpnu pak náměstek

---

⁴⁷ Viz např. Putin, V., 2012. Being Strong. *Foreign Policy*. Dostupné na: <http://foreignpolicy.com/2012/02/21/being-strong/>.

⁴⁸ Jedná se o systém naváděných konvenčních úderů, které mají být schopné zásahů na podobném principu jako ICBM. Více informací např. na: Acton, J. M., 2015. Prompt Global Strike: American and Foreign Developments. *Carnegie Endowment for International Peace*. Dostupné na: <http://carnegieendowment.org/2015/12/08/prompt-global-strike-american-and-foreign-developments/imuy>.

ruského ministra zahraničí Sergej Rjabkov ohledně raketového štítu uvedl odvetnou možnost umístění balistických střel krátkého dosahu Iskander v Kaliningradu (Baczynska, 2015). I mnohá další prohlášení ve zbytku roku 2015 se nesla v podobném duchu⁴⁹. Poměrně výrazný posun nastal v roce 2015 i v novém dokumentu ruské národní bezpečnostní strategie, který poprvé explicitně jmenuje rozšiřování NATO jako hrozbu ruské národní bezpečnosti (Russian National Security Strategy, 2015).

I přes pozvolný posun agendy směrem k jiným tématům, např. k situaci v Sýrii, vysocí činitelé NATO stále nepouští zcela ze zřetele bezpečnostní výzvu, kterou ruská politika představuje. Např. nyní již bývalý vrchní velitel spojeneckých sil NATO generál Breedlove v únoru 2016 prohlásil Rusko za dlouhodobou existenční hrozbu USA a jejich spojenců v Evropě (The Moscow Times, 2016). Podobně se v březnu vyjádřil i americký ministr obrany Ashton Carter, když Rusko označil za jednu z hlavních bezpečnostních výzev americké bezpečnosti (U.S. Department of Defense, 2016b).

Z celkového pohledu Moskva rozhodně odvádí dobrou práci ohledně vztahů s veřejností. Např. poslední setkání na úrovni NRC prezentuje jako iniciativu NATO, které Rusko vyhovělo, čímž NATO staví do podřadné role (Bodner & Hobson, 2016). Podobný signál vysílá i postoj prezidenta Putina k údajnému osobnímu pozvání prezidenta Obamy k účasti na Summitu jaderného průmyslu ve Washingtonu v dubnu 2016. Putin oznámil, že účast mu nebyla poradci doporučena z důvodu nedostatečně důležitého postavení nabídnutého ruského delegaci (Dolgov, 2016).

Rusko zcela očividně signalizuje odhodlání k použití jaderných zbraní, a to v alarmující míře. Pokud se navíc vysocí ruští činitelé uchylují k poměrně nezastřeným hrozbám, není příliš složité signály rozpoznat. Jak se zdá, snahy o vytvoření strategického partnerství jsou nyní pohřbeny a ruská „agresivní asertivita“ udává tón mezinárodnímu dění v míře, jaké Západ od konce studené války odvykl.

---

⁴⁹ Viz např. Lowe, C. et. al., 2015. Putin – U.S. Missile Shield a threat to Russia's Nuclear Capability. *Reuters*. Dostupné na: <http://uk.reuters.com/article/uk-mideast-crisis-putin-usa-idUKKCN0SG26Y20151022>; Osborn, A.; Kelly, L., 2015. Russia may put missiles in Kaliningrad if U.S. upgrades nuclear arms in Germany – Interfax. *Reuters*. Dostupné na: <http://uk.reuters.com/article/uk-usa-nuclear-germany-russia-idUKKCN0RN12E20150923>.

4. Závěr

Anexí Krymu započatá série událostí na východní Ukrajině nevyhnutelně způsobila posun ruské pozice v mezinárodní politice. Rusko se tímto výrazným vymezením vůči Západu postavilo do role odhodlaného oponenta NATO, čímž jednoznačně zničilo naděje na fungující strategické partnerství, alespoň v blízké budoucnosti. Zcela přirozeně tak v určitých aspektech oživilo problematiku studené války, především teorie odstrašení.

Jak je evidentní z ruské rétoriky, Kreml záměrně využívá vlastnictví jaderných zbraní k neutralizaci nadřazených konvenčních vojenských kapacit NATO, respektive k jejich odstrašení. Vtažením jaderné dimenze do konfliktu Moskva nevyhnutelně ovlivnila přístup ostatních aktérů a tato problematika se tak nejen stala neodmyslitelnou součástí ukrajinské krize, ale rovněž nabyla na důležitosti. Jelikož kredibilní odstrašení musí být komunikováno vůči druhé straně, ruské signalizační aktivity nepochybně sehrály významnou roli v průběhu krize, minimálně z ruského pohledu. I pokud by NATO nemělo výraznější tendence vojensky se angažovat na Ukrajině (které pravděpodobně nemělo), pro Rusko je podle všeho důležitá záruka bezpečnosti, kterou jaderné odstrašení poskytuje.

Na základě teoretických modelů signalizace lze ruské signalizační aktivity poměrně dobře rozlišit. Předně, ruská signalizace je zřetelná. Komunikace vůči NATO nenechává na pochybách, minimálně ruská prohlášení jsou totiž ve svých hrozbách značně explicitní. A to do té míry, že se podle všeho vymykají předpokladům Sagana a Suriho o vyhnutí se explicitním hrozbám, čímž potvrzují závěry jiných autorů tvrdících, že tak agresivní rétoriku nepoužíval ani Sovětský svaz. Ohledně signalizace pomocí jaderné triády je zpráva poněkud méně zřetelná, nicméně podle všeho relativně čitelná. I přesto, že vojenská cvičení zahrnující otestování celé jaderné triády či zvýšené patrolování na moři i ve vzduchu nemusí nezbytně být nositeli signálu, vzhledem k poměrně výrazně zvýšené intenzitě těchto činností od anexe Krymu není neopodstatněné signalizaci v jejich pozadí očekávat. Např. nárůst incidentů týkajících se ruských vzdušných sil a obecně jejich zvýšená asertivita či zvýšený počet testů balistických střel rozhodně nepůsobí dojem shody okolností. Už samo zvýšené nasazení prvků jaderné triády s sebou nese možnost nehody či špatného odhadnutí oponentových úmyslů nebo reakce, čímž v některých ohledech splňuje podmínky Schellingovy *hrozby, která nechává něco náhodě*. Rovněž ruský nukleární postoj v této problematice je jasně formulován, např. v rámci deeskalační doktríny. Na základě všech těchto aspektů je proto ruská signalizace dobře rozpoznatelná.

Při odpovědi na výzkumnou otázku jakým způsobem vlastnictví jaderných zbraní ovlivnilo ruskou zahraniční politiku na Krymu a Ukrajině je třeba oddělit jednorázovou anexi Krymu od dlouhodobé ukrajinské krize. Ať již byla anexie Krymu výsledkem pečlivě připraveného plánu, umné improvizace, či kombinací obojího, jaderná signalizace v žádné větší míře tomuto aktu nepředcházela, jak je patrné z výzkumné kapitoly. To je samo o sobě vcelku logické, neboť pokud Kreml zamýšlel anexi Krymu prezentovat jako náhlou nutnost ochrany ruské menšiny, nebylo možné nijak výrazně předem signalizovat své úmysly. Pokud to byla záležitost okamžitého rozhodnutí, nebyl na předešlou signalizaci čas a ani pravděpodobně nevznikla taková potřeba. Neznamená to ovšem, že Moskva již během anexie nepočítala s využitím jaderného odstrašení v ukrajinské krizi. Naopak, jelikož jaderná signalizace začala být poměrně výrazná krátce po anexi, využití jaderného odstrašení v ukrajinské krizi a za účelem udržení nového statutu quo na připojeném Krymu je velmi pravděpodobné. Lze proto usuzovat, že Rusko svou zahraniční politiku na Krymu a východní Ukrajině do jisté míry odvíjelo a odvíjí od vlastnictví jaderných zbraní jakožto podstatné záruky své bezpečnosti.

Odpověď na výzkumnou otázku jak je možné definovat vliv jaderných zbraní na vzájemné vztahy mezi Ruskem a NATO po anexi Krymu pak rovněž přinesla v této práci vytvořená typologie jaderné signalizace. Při porovnání zvýšené míry signalizačních aktivit a zhoršování vzájemných vztahů je možné konstatovat určitou korelaci. To samozřejmě neznamená, že zhoršování vztahů je způsobeno pouze tímto faktorem. Jak je patrné z historické kapitoly, v minulosti se objevovaly výkyvy v dlouhodobém zhoršování vztahů, které v současnosti dosáhlo nejvyšší úrovně od studené války. Tento proces tedy rozhodně není záležitostí pouze ukrajinské krize. Přesto ruské signalizační aktivity za využití jaderné triády i veřejných prohlášení podle všeho korespondují s intenzitou zhoršování vztahů během ukrajinské krize. Respektive, intenzita ruské signalizace v zásadě reflektuje nedávný vývoj vztahů mezi NATO a Ruskem. Jaderné zbraně tedy jednoznačně ovlivňují vzájemné vztahy, neboť NATO na ruskou signalizaci reaguje. Jako příklad může posloužit bezskupulózní ruská rétorika ohledně budování raketového štítu NATO. NATO neustále opakuje, že raketový deštník není namířen proti Rusku, které ho naopak považuje za hrozbu a chřestí zbraněmi. Pokud je předpokládána racionalita aktérů, vliv jaderných zbraní nemusí být příliš velký. Výroky prezidenta Putina zatím víceméně lze do racionální kategorie zařadit, ovšem výroky jiných činitelů (např. Žirinovskij) již někdy působí iracionálně. Pokud by se Rusko začalo více uchýlovat k iracionální signalizaci, vliv jaderných zbraní by mohl stoupat.

Závěrem jeden teoretický argument. Není zcela neopodstatněné se domnívat, že Rusko svým chřestěním jadernými zbraněmi nechrání pouze samo sebe či dnes již své území na Krymu, ale rovněž uplatňuje obrácenou deterrenci. Tedy snaží se zabránit NATO, EU, USA či dalším aktérům v přímé intervenci na Ukrajině. To by vysvětlovalo i silný ruský odpor vůči americkému protiraketovému štítu v Evropě. Tato práce se samozřejmě tímto směrem nepouští a na prokazatelné závěry nemá v tomto ohledu dostatek dat, nicméně mohl by to být zajímavý námět pro další výzkum.

5. Summary

The annexation of Crimea has inevitably caused shift of Russian position in the international politics. The prospects of strategic partnership are buried at least for the nearest future and Russian behaviour has renewed the problems of the Cold War, especially in the deterrence area. Russia is evidently using its nuclear weapons to neutralize the superior conventional capabilities of NATO, in a sense of their deterrence. Therefore, the nuclear dimension has become a part of the Ukrainian crisis. And because for deterrence to be credible clear communication of intentions is required, Russian signalling has played an important role in this regard.

On the basis of theoretical models of signalling it is possible to infer a few conclusions about Russia's nuclear signalling. Firstly, Russian signalling is clear, the threats in Russian public statements are rather explicit in a way unusual since the Cold War. Signalling with the nuclear triad is not so clear, but still recognizable. Although various military exercises, tests of the whole nuclear triad, higher presence in air and sea might not unconditionally carry a message, the growing intensity of these activities since the annexation of Crimea seems rather deliberately. Also the growing intensity itself creates a place for accidents or miscalculation thus in a sense fulfills the condition for Schelling's *threat, that leaves something to chance*. Also the quite explicit Russian nuclear posture in military and especially de-escalation doctrine makes the signalling clearly recognizable.

To answer the research question how the possession of nuclear weapons influences Russian foreign policy it is necessary to divide the annexation of Crimea and the long-term Ukrainian crisis. Signalling did not really precede the annexation in a serious manner, but that does not mean Moscow had no former intention of using nuclear deterrence in the crisis. On the other hand, the intensity of signalling which has appeared shortly after the annexation suggest that Russia is using nuclear deterrence as a guarantee of its safety and therefore it influences its foreign policy in Ukraine.

The second research question is trying to determine the influence of nuclear weapons on the relations between NATO and Russia after Crimea. From the look at the development of mutual relations and the intensity of signalling it appears that those two factors correlates to some extent. Although the development of relations is much more complex problem with long-term worsening, the intensity of recent signalling activities in a sense reflects the recent

development. Therefore nuclear weapons influence the relations because NATO has to react to those signalling activities. As an example might serve the the vigorous disagreement with the US missile defence building in Europe, which leads Russia to nuclear saber-rattling. Under the rationality of actors the influence might not be very significant, but if Russia will tend to prone more to the irrational signals, the influence might rise in the future.

6. Použitá literatura

Monografie, příspěvky ze sborníků

Delpech, T., 2012. *Nuclear Deterrence in the 21st Century. Lessons from the Cold War for a New Era of Strategic Piracy*. Santa Monica: The RAND Corporation.

Jervis, R., 1989. *The Meaning of the Nuclear Revolution: Statecraft and the Prospects of Armageddon*. New York: Cornell University Press.

Knopf, J. W., 2009. Three Items in One: Deterrence as Concept, Research Program and Political Issue. V: Paul T. V., Morgan P. & W. J. J. eds. *Complex Deterrence. Strategy in the Global Age*. Chicago: The University of Chicago Press, s. 31-58.

Kořan, M., 2008. Jednopřípadová studie. V: Drulák, P. a kol. *Jak zkoumat politiku: Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Praha: Portál, s. 29-61.

Schelling, T. C., 1980. *The Strategy of Conflict*. Cambridge: Harvard University.

Schelling, T. C., 2008. *Arms and Influence*. New Haven: Yale University Press.

Odborné články

Allen, D. R., 2015. The Only Way to Win: The Enduring Problem of Nuclear Deterrence. *Christian Scholar's Review*, 44(4), s. 373-385.

Brodie, B., 1978. The Development of Nuclear Strategy. *International Security*, 2(4), s. 65-83.

Cross, S., 2015. NATO-Russia security challenges in the aftermath of Ukraine conflict: managing Black Sea security and beyond. *Southeast European and Black Sea Studies*, 15(2), s. 151-177.

Ditrych, O., 2014. Bracing for Cold Peace. US-Russia Relations after Ukraine. *The International Spectator*, 49(4), s. 76-96.

Durkalec, J., 2015. *Nuclear Backed "little green men." Nuclear Messaging in the Ukraine Crisis*, Warsaw: The Polish Institute of International Affairs.

Fearon, J. D., 1994. Domestic Political Audiences and the Escalation of International Disputes. *The American Political Science Review*, 88(3), s. 577-592.

Fearon, J. D., 1997. Signaling Foreign Policy Interests: Tying Hands versus Sinking Costs. *The Journal of Conflict Resolution*, 41(1), s. 68-90.

Forsberg, T. & Herd, G., 2015. Russia and NATO: From Windows of Opportunities to Closed Doors. *Journal of Contemporary European Studies*, 23(1), s. 41-57.

- Fuhrmann, M. & Sechser, T. S., 2014. Signalling Alliance Commitments: Hand-Tying and Sunk Costs in Extended Nuclear Deterrence. *American Journal of Political Science*, 58(4), s. 919-935.
- Gelb, L. H., 2015. Détente Plus. *National Interest*, 138(Jul/Aug 2015), s. 9-21.
- Hynek, N., 2010. *Security Dialogue*, 41(4), s. 435-459.
- Chalmers, M., 2010. Nuclear Narratives: Reflections on Declaratory Policy. *Whitehall Report 1-10*, s. 1-39.
- Jankowski, D. & Kowalik, T. K., 2010. NATO-Russian Relations in the New International Security Environment. *International Issues & Slovak Foreign Policy Affairs*, 29(2), s. 76-98.
- Kahn, H., 1960. The Nature and Feasibility of War and Deterrence. *The RAND Corporation*, s. 1-46.
- Kamp, H. K., 2015. Nuclear Implications of the Russian-Ukrainian Conflict. *NATO Defense College Research Report*, s. 1-7.
- Khan, H. F., 2003. *Nuclear Signaling, Missiles, and Escalation Control in South Asia*. Washington D. C., Henry L. Stimson Center, s. 75-100.
- Kristensen, H. M. & Norris, R. S., 2015. Russian Nuclear Forces, 2015. *Bulletin of the Atomic Scientists*, s. 1-14.
- Lebduška, M. & Lídľ, V., 2015. Druhá minská dohoda a strategický význam Ukrajiny. *Briefing Paper - Asociace pro mezinárodní otázky*, 2015(10), s. 1-8.
- Ludvík, J., 2014. Odstašení a jaderná strategie: Konceptuální analýza. *Mezinárodní Vztahy*, 2014(1), s. 27-40.
- Mccgwire, M., 2006. Nuclear Deterrence. *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)*, 82(4), s. 771-784.
- Nalebuff, B., 1988. Minimal Nuclear Deterrence. *The Journal of Conflict Resolution*, 32(3), s. 411-425.
- Nikitin, A. I., 2014. Nuclear Deterrence Theory. *Value Inquiry Book Series*, Svazek 276, s. 349-351.
- OĞUZ, Ş., 2015. NATO'S MISTAKES THAT PAVED THE WAY FOR RUSSIA-UKRAINE CRISIS. *Journal of Black Sea Studies*, 12(45), s. 1-12.
- Polikanov, D., 2001. U-Turns in Russia-NATO Relations. *Perspectives: Central European Review of International Affairs*, 17(Winter 2001/2002), s. 68-79.
- Price, O. C. W., 2007. Preparing for the Inevitable: Nuclear Signaling for Regional Nuclear Crises. *Comparative Strategy*, 26(2), s. 103-115.
- Rachwald, A. R., 2011. A 'reset' of NATO-Russia relations: real or imaginary?. *European Security*, 20(1), s. 117-126.
- Ramsay, K. W., 2011. Cheap Talk Diplomacy, Voluntary Negotiations, and Variable Bargaining Power. *International Studies Quarterly*, 2011(55), s. 1003-1023.

- Ratti, L., 2009. Back to the future? International relations theory and NATO-Russia relations since the end of the Cold war. *International Journal*, 64(2), s. 399-422.
- Ratti, L., 2013. Resetting NATO-Russia Relations: A Realist Appraisal Two Decades After the USSR. *Journal of Slavic Military Studies*, 26(2), s. 141-161.
- Rynning, S., 2014. The geography of Atlantic peace: NATO 25 years after the fall of the Berlin Wall. *International Affairs*, 90(6), s. 1383-1401.
- Sagan, S. D. & Suri, J., 2003. The Madman Nuclear Alert. Secrecy, Signaling and Safety in October 1969. *International Security*, 27(4), s. 150-183.
- Sauer, T., 2009. A Second Nuclear Revolution: From Nuclear Primacy to Post-Existential Deterrence. *Journal of Strategic Studies*, 32(5), s. 745-467.
- Sechser, T. S. & Fuhrmann, M., 2013. Crisis Bargaining and Nuclear Blackmail. *International Organization*, 67(Winter 2013), s. 173-195.
- Schelling, T. C., 1982. Thinking About Nuclear Terrorism. *International Security*, 6(4), s. 61-77.
- Schelling, T. C., 2006. Nuclear Deterrence for the Future. *Issues in Science and Technology*, 23(1), s. 50-52.
- Schwarz, K.-D., 2005. The Future of Deterrence. *Stiftung Wissenschaft und Politik Research Paper*, s. 1-36.
- Snyder, G. H., 1960. Deterrence and Power. *The Journal of Conflict Resolution*, 4(2).
- Straus, I., 2003. NATO: The Only West That Russia Has?. *Demokratizatsiya*, 11(2), s. 229-269.
- Weinberger, S., 2004. *Institutional Signaling and the Origins of Cold War*. Montreal, Conference Papers - International Studies Association, s. 1-57.
- Wohlstetter, A., 1959. The Delicate Balance of Terror. *Foreign Affairs*, 37(2), s. 211-234.
- Yost, D. S., 2015. The Budapest Memorandum and Russia's intervention in Ukraine. *International Affairs*, 91(3), s. 505-538.

Internetové zdroje, dokumenty institucí

- Baczynska, G., 2015. UPDATE 2-Russia steps up demand for U.S. to drop European missile shield. *Reuters*. [Online]
Dostupné na: <http://uk.reuters.com/article/russia-usa-iran-shield-idUKKL5N10P22V20150814>
[Citováno dne 6. květen 2016].
- BBC, 2014. *Russian planes to patrol in Caribbean, Gulf of Mexico*. [Online]
Dostupné na: <http://www.bbc.com/news/world-europe-30028371>
[Citováno dne 3. květen 2016].

Bodner, M., 2015. NATO to Halve Baltic Air Patrols Despite Rise in Russian Intercepts. *The Moscow Times*. [Online]

Dostupné na: <http://www.themoscowtimes.com/business/article/nato-to-halve-baltic-air-patrols-despite-rise-in-russian-intercepts/527057.html>

[Citováno dne 2. květen 2016].

Bodner, M. & Hobson, P., 2016. NATO and Russia Reaffirm Mutual Loathing. *The Moscow Times*. [Online] Dostupné na: <http://www.themoscowtimes.com/article/nato-and-russia-reaffirm-mutual-loathing/566823.html>

[Citováno dne 5. květen 2016].

Council on Foreign Relations, 2004. *The Bush's Administration Doctrine of Preemption (and Prevention): When, How, Where?*. [Online]

Dostupné na: <http://www.cfr.org/world/bush-administrations-doctrine-preemption-prevention-/p6799>

[Citováno dne 3. březen 2016]

Česká televize, 2014. *Lavrov: Budapeštské memorandum nás nezavazuje uznat puč*. [Online]

Dostupné na: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1006206-lavrov-budapestske-memorandum-nas-nezavazuje-uznat-puc>

[Citováno dne 13. duben 2016].

Dolgov, A., 2016. Putin: Obama 'Personally' Invited Russian President to Nuclear Summit. *The Moscow Times*. [Online]

Dostupné na: <http://www.themoscowtimes.com/article/putin-obama-personally-invited-russian-president-to-nuclear-summit/565069.html>

[Citováno dne 5. květen 2016].

Everstine, B., 2015. EUCOM sees drop in Russian air patrols, increase in 'professionalism'. *Air Force Times*. [Online]

Dostupné na: <http://www.airforcetimes.com/story/military/pentagon/2015/05/03/eucom-russian-air-patrols/26651179/>

[Citováno dne 2. květen 2016].

Gady, F.-S., 2015. Putin's 'Red October': Russia's Deadliest New Submarine. *The Diplomat*. [Online]

Dostupné na: <http://thediplomat.com/2015/03/putins-red-october-russias-deadliest-new-submarine/>

[Citováno dne 3. květen 2016].

Gady, F.-S., 2016. Russian Sub Combat Patrols Nearly Doubled in 2015. *The Diplomat*. [Online]

Dostupné na: <http://thediplomat.com/2016/03/russian-sub-combat-patrols-nearly-doubled-in-2015/>

[Citováno dne 3. květen 2016].

Global Zero, 2015. *Nuclear Weapons Countries: Military Incidents March 2014 - November 2015*. [Online]

Dostupné na: http://www.globalzero.org/files/military_incidents_updated_12.14.15v.2.pdf

[Citováno dne 2. květen 2016].

Golts, A., 2014. Russia's Nuclear Euphoria Ignores Reality. *The Moscow Times*. [Online]
Dostupné na: <http://www.themoscowtimes.com/opinion/article/russia-s-nuclear-euphoria-ignores-reality/508499.html>
[Citováno dne 5. květen 2016].

Graff, P., Croft, A. & Jensen, T., 2015. Russia threatens to aim nuclear missiles at Denmark ships if it joins NATO shield. *Reuters*. [Online]
Dostupné na: <http://uk.reuters.com/article/uk-denmark-russia-idUKKBN0MI0MP20150323>
[Citováno dne 6. květen 2016].

Interfax, 2016. *V Rossii prosli icpytaniya ballisticskoj rakety RS-18 c giperzvukovym bojevym blokom*. [Online]
Dostupné na: <http://www.interfax.ru/russia/504894>
[Citováno dne 2. květen 2016].

Karatnycky, A. & Motyl, A. J., 2015. How Putin's Ukrainian Dream Turned Into a Nightmare. *Foreign Policy*. [Online]
Dostupné na: <http://foreignpolicy.com/2015/10/20/how-putins-ukrainian-dream-turned-into-a-nightmare/>
[Citováno dne 26. duben 2016].

Keck, Z., 2014a. Russia Threatens Nuclear Strikes Over Crimea. *The Diplomat*. [Online]
Dostupné na: <http://thediplomat.com/2014/07/russia-threatens-nuclear-strikes-over-crimea/>
[Citováno dne 5. květen 2016].

Keck, Z., 2014b. Russia's Military Begins Massive Nuclear War Drill. *The Diplomat*. [Online]
Dostupné na: <http://thediplomat.com/2014/03/russias-military-begins-massive-nuclear-war-drill/>
[Citováno dne 5. květen 2016].

Korsunskaya, D., 2014. Russia tests ICBM as Putin says nuclear deterrent must be maintained. *Reuters*. [Online]
Dostupné na: <http://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-defence-idUSKBN0H51CJ20140910>
[Citováno dne 5. květen 2016].

Kristensen, H. M., 2015. Russian Pacific Fleet Prepares For Arrival of New Missile Submarines. *Federation of American Scientists*. [Online]
Dostupné na: <https://fas.org/blogs/security/2015/09/pacificfleet/>
[Citováno dne 3. květen 2016].

Medveděv, D. A., 2016. *Speech at the Munich Security Conference*, Mnichov: Reuters.

Ministerstvo oborony Rossijskoj Federacii, 2014. *Iz akvatorii Barentceva morja vypolnen uspesnyj pusk balisticskoj rakety «Bulava» c borta atomnovo raketnovo krejsera strategiceskovo naznacenija «Jurij Dolgorukij»*. [Online]
Dostupné na: http://function.mil.ru/news_page/country/more.htm?id=11997822@egNews
[Citováno dne 2. květen 2016].

Ministerstvo oborony Rossijskoj Federacii, 2015. *Vpjervyje vypolnena zaplovaja raketnaja strelba dvumja mezkontinentalnimi balisticskimi raketami «Bulava» c borta atomnogo*

raketnogo krejsera «Vladimir Monomach». [Online]

Dostupné na: http://function.mil.ru/news_page/country/more.htm?id=12065131@egNews
[Citováno dne 3. květen 2016].

Ministerstvo obrony Rossijskou Federacii, 2016. *V RVSN v tecenie goda budet provedeno bolee 100 ucenij*. [Online]

Dostupné na: http://function.mil.ru/news_page/country/more.htm?id=12073534@egNews
[Citováno dne 1. květen 2016].

Nardelli, A. & Arnett, G., 2015. Nato reports surge in jet interceptions as Russia tensions increase. *The Guardian*. [Online]

Dostupné na: <http://www.theguardian.com/world/2015/aug/03/military-aircraft-interventions-have-surged-top-gun-but-for-real>
[Citováno dne 2 květen 2016].

NASA Spaceflight, 2015. *Russia's Dnepr rocket launches Kompsat-3A mission*. [Online]

Dostupné na: <https://www.nasaspaceflight.com/2015/03/russias-dnepr-rocket-kompsat-3a-mission/>
[Citováno dne 30. duben 2016].

NATO, 2014. *NATO-Russia Council*. [Online]

Dostupné na: http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50091.htm
[Citováno dne 13. duben 2016].

NATO, 2015a. *NATO's Readiness Action Plan*. [Online]

Dostupné na:
http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2015_12/20151130_1512-factsheet_rap_en.pdf
[Citováno dne 26. duben 2016].

NATO, 2015b. *The Secretary General's Annual Report 2015*. [Online]

Dostupné na:
http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_01/20160128_SG_AnnualReport_2015_en.pdf
[Citováno dne 2. květen 2016].

NATO, 2016a. *Doorstep statement*. [Online]

Dostupné na: http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_129999.htm?selectedLocale=en
[Citováno dne 26. Duben 2016].

NATO, 2016b. *NATO - Russia Relations: Home*. [Online]

Dostupné na: <http://www.natolibguides.info/nato-russia>
[Citováno dne 26. Duben 2016].

NATO, 2016c. *Relations with Russia*. [Online]

Dostupné na: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50090.htm
[Citováno dne 26. duben 2016].

Nilsen, T., 2014. Russian bombers pose risk to civil aviation. *Barents Observer*. [Online]

Dostupné na: <http://barentsobserver.com/en/security/2014/10/russian-bombers-pose-risk->

civil-aviation-30-10

[Citováno dne 3. květen 2016].

Oliker, O., 2015. Russia's New Military Doctrine: Same as the Old Doctrine, Mostly. *RAND*. [Online]

Dostupné na: <http://www.rand.org/blog/2015/01/russias-new-military-doctrine-same-as-the-old-doctrine.html>

[Citováno dne 28. duben 2016].

Pettersen, T., 2014a. Bulava missile launched from Barents Sea. *Barents Observer*. [Online]

Dostupné na: <http://barentsobserver.com/en/security/2014/10/bulava-missile-launched-barents-sea-30-10>

[Citováno dne 2. květen 2016].

Pettersen, T., 2014b. Successful Bulava missile launch from the White Sea. *Barents Observer*. [Online]

Dostupné na: <http://barentsobserver.com/en/security/2014/09/successful-bulava-missile-launch-white-sea-10-09>

[Citováno dne 2. květen 2016].

President of Russia, 2014a. *Seliger 2014 National Youth Forum*. [Online]

Dostupné na: <http://en.kremlin.ru/events/president/news/46507>

[Citováno dne 5. květen 2016].

President of Russia, 2014b. *Vladimir Putin answered journalists' questions on the situation in Ukraine*. [Online]

Dostupné na: <http://en.kremlin.ru/events/president/news/20366>

[Citováno dne 5. květen 2016].

RT, 2013. *Russian nuke subs to patrol southern seas for first time since Soviet era*. [Online]

Dostupné na: <https://www.rt.com/news/submarines-nuclear-partol-seas-116/>

[Citováno dne 3. květen 2016].

RT, 2014a. *Long-range air patrols put Russian strategic bombers near Guam*. [Online]

Dostupné na: <https://www.rt.com/usa/207783-russian-bombers-planes-guam/>

[Citováno dne 2. květen 2016].

RT, 2014b. *Submerged Russian nuclear sub test-fires strategic Sineva missile*. [Online]

Dostupné na: <https://www.rt.com/news/202439-sineva-missile-test-submarine/>

[Citováno dne 2. květen 2016].

RT, 2015a. *Foreign Office claims Russian bombers pose threat to civilian flights, no details given*. [Online]

Dostupné na: <https://www.rt.com/uk/227831-russian-ambassador-jets-uk/>

[Citováno dne 29. duben 2016].

RT, 2015b. *Russian nuclear sub successfully test-fires strategic Sineva missile*. [Online]

Dostupné na: <https://www.rt.com/news/325744-russia-ballistic-missile-launch/>

[Citováno dne 3. květen 2016].

RT, 2016a. *'No business as usual': Issues remain after first NATO-Russia Council meeting since 2014*. [Online]

Dostupné na: <https://www.rt.com/news/340413-nato-russia-meeting-ukraine/>
[Citováno dne 27. duben 2016].

RT, 2016b. *Russia-NATO relations have fallen to new Cold War level – Russian PM.* [Online]
Dostupné na: <https://www.rt.com/news/332351-medvedev-munich-nato-cold-war/>
[Citováno dne 27. duben 2016].

Russian National Security Strategy, 2015. [Online]
Dostupné na:
<http://www.ieee.es/Galerias/fichero/OtrasPublicaciones/Internacional/2016/Russian-National-Security-Strategy-31Dec2015.pdf>

Russian strategic nuclear forces blog, 2014a. *Bulava launch from Alexander Nevskiy.* [Online]
Dostupné na: http://russianforces.org/blog/2014/11/bulava_launch_from_alexander_n.shtml
[Citováno dne 2. květen 2016].

Russian strategic nuclear forces blog, 2014b. *Multiple missile launches during a command and control exercise.* [Online]
Dostupné na: http://russianforces.org/blog/2014/05/multiple_missile_launches_duri.shtml
[Citováno dne 2. květen 2016].

Russian strategic nuclear forces blog, 2014c. *Strategic Rocket Forces launch plans in 2014 and 2015.* [Online]

Dostupné na: http://russianforces.org/blog/2014/12/strategic_rocket_forces_launch_1.shtml
[Citováno dne 30. duben 2016].

Russian strategic nuclear forces blog, 2015a. *Russia tests command and control system in an exercise with multiple missile launches.* [Online]
Dostupné na: http://russianforces.org/blog/2015/10/russia_tests_command_and_contr.shtml
[Citováno dne 3. květen 2016].

Russian strategic nuclear forces blog, 2015b. *Two Bulava missiles launched from Vladimir Monomakh.* [Online]
Dostupné na: http://russianforces.org/blog/2015/11/two_bulava_missiles_launched_f.shtml
[Citováno dne 3. květen 2016].

Russian strategic nuclear forces blog, 2016a. *Missile launches in 2016-2017 - RS-26 launch is certain, Project 4202 likely.* [Online]
Dostupné na: http://russianforces.org/blog/2016/02/missile_launches_in_2016-2017.shtml
[Citováno dne 1. květen 2016].

Russian strategic nuclear forces blog, 2016b. *Rocket Forces launch plans in 2015 and 2016.* [Online]
Dostupné na: http://russianforces.org/blog/2016/01/rocket_forces_launch_plans_in.shtml
[Citováno dne 30. duben 2016].

Slon Magazine, 2016. *RVSN vnov zaplanirovali rekordnoe kolicestvo puskov na 2016 god.* [Online]
Dostupné na: <https://slon.ru/posts/62254>
[Citováno dne 1. květen 2016].

Smith-Spark, L., 2015. Why is Russia sending bombers close to U.S. airspace?. *CNN*. [Online]

Dostupné na: <http://edition.cnn.com/2015/07/27/world/us-russia-bombers-intentions/>
[Citováno dne 2. květen 2016].

Sputnik, 2014. *Russia Successfully Test Launches RS-24 Yars ICBM From Plesetsk: Ministry*. [Online]

Dostupné na: <http://sputniknews.com/russia/20141226/1016255505.html>
[Citováno dne 1. květen 2016].

TASS, 2015. *NATO, US missile defense plans threaten Russian nuclear forces — chief of General Staff*. [Online]

Dostupné na: <http://tass.ru/en/russia/789653>
[Citováno dne 6. květen 2016].

TASS, 2016a. *Lavrov responds to accusations of Russia's violating Budapest Memorandum*. [Online]

Dostupné na: <http://tass.ru/en/politics/855625>
[Citováno dne 6. květen 2016].

TASS, 2016b. *Russian Northern Fleet submarines to launch two Bulava intercontinental missiles in 2016*. [Online]

Dostupné na: <http://tass.ru/en/defense/859088>
[Citováno dne 3. květen 2016].

Tatum, S. & Starr, B., 2016. Russia denies wrongdoing after jet barrel-rolls over U.S. aircraft. *CNN* [Online]

Dostupné na: <http://edition.cnn.com/2016/04/16/politics/russian-jet-barrel-rolled-us-aircraft/>
[Citováno dne 2. květen 2016].

The Military Doctrine of the Russian Federation, 2010. [Online]

Dostupné na: http://carnegieendowment.org/files/2010russia_military_doctrine.pdf

The Military Doctrine of the Russian Federation, 2014. [Online]

Dostupné na: <http://rusemb.org.uk/press/2029>

The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, 2014. *Statement by the Russian Ministry of Foreign Affairs regarding accusations of Russia's violation of its obligations under the Budapest Memorandum of 5 December 1994*. [Online]

Dostupné na:
[http://archive.mid.ru/bdomp/brp_4.nsf/e78a48070f128a7b43256999005bcbb3/b173cc77483e
deb944257caf004e64c1!OpenDocument](http://archive.mid.ru/bdomp/brp_4.nsf/e78a48070f128a7b43256999005bcbb3/b173cc77483edeb944257caf004e64c1!OpenDocument)
[Citováno dne 5. květen 2016].

The Moscow Times, 2014. *Poland Asks Russia to Explain Politician's Threat to 'Wipe Out' Baltics*. [Online]

Dostupné na: <http://www.themoscowtimes.com/news/article/poland-asks-russia-to-explain-politician-s-threat-to-wipe-out-baltics/505058.html>
[Citováno dne 5. květen 2016].

The Moscow Times, 2015. *U.S. 'Cannot Stop' Russian Nuclear Missiles — Deputy Prime Minister*. [Online]

Dostupné na: <http://www.themoscowtimes.com/article.php?id=514884>

[Citováno dne 5. květen 2016].

The Moscow Times, 2016. *NATO Commander Breedlove: Russia Cast Itself as West's Adversary*. [Online]

Dostupné na: <http://www.themoscowtimes.com/article/nato-commander-breedlove-russia-cast-itself-as-west-adversary/560709.html>

[Citováno dne 5. květen 2016].

The Nuclear Threat Initiative, 2014. *Russia Launches Nuclear-War Drill, Saying It Was Long Scheduled*. [Online]

Dostupné na: <http://www.nti.org/gsn/article/russia-nuclear-force-drill-saying-long-scheduled/>

[Citováno dne 5. květen 2016].

The Washington Post, 2014. *Transcript: Putin says Russia will protect the rights of Russians abroad*. [Online]

Dostupné na: https://www.washingtonpost.com/world/transcript-putin-says-russia-will-protect-the-rights-of-russians-abroad/2014/03/18/432a1e60-ae99-11e3-a49e-76adc9210f19_story.html

[Citováno dne 5. květen 2016].

Tsvetkova, M., 2015. Putin says Russia beefing up nuclear arsenal, NATO denounces 'saber-rattling'. *Reuters*. [Online]

Dostupné na: <http://uk.reuters.com/article/us-russia-nuclear-putin-idUKKBN0OW17X20150616>

[Citováno dne 6. květen 2016].

Ukraine: The Budapest Memorandum of 1994, 2014. *Executive Intelligence Review*, 41(8), s. 34-35.

U. S. Department of Defense, 2016a. *Navy Ship Encounters Aggressive Russian Aircraft in Baltic Sea*. [Online]

Dostupné na: <http://www.defense.gov/News-Article-View/Article/720536/navy-ship-encounters-aggressive-russian-aircraft-in-baltic-sea>

[Citováno dne 2. květen 2016].

U. S. Department of Defense, 2016b. *Secretary of Defense Testimony*. [Online]

Dostupné na: <http://www.defense.gov/News/Speeches/Speech-View/Article/694674/submitted-statement-senate-armed-services-committee-fy-2017-budget-request>

[Citováno dne 5. květen 2016].

U. S. Naval Institute News, 2015. *Russian Navy Chief: Submarine Patrols Up 50 Percent Over Last Year*. [Online]

Dostupné na: <https://news.usni.org/2015/03/19/russian-navy-chief-submarine-patrols-up-50-percent-over-last-year>

[Citováno dne 3. květen 2016].

Walker, S., 2014. Ukraine ceasefire 'agreed for east of country' at Minsk peace talks. *The Guardian*. [Online]

Dostupné na: <http://www.theguardian.com/world/2014/sep/05/ukraine-ceasefire-east-minsk-peace-talks>

[Citováno dne 26. duben 2016].

Yost, D., 2003. *Debating Security Strategies*. [Online]

Dostupné na: <http://www.nato.int/docu/review/2003/issue4/english/art4.html>

[Citováno dne 2. květen 2016].

7. Seznam příloh

Příloha č. 1: Počet celkových leteckých zásahů NATO v porovnání s ruskou aktivitou (graf)

Příloha č. 2: Srovnání plánovaných ruských odpálení ICBM oproti uskutečněným (graf)

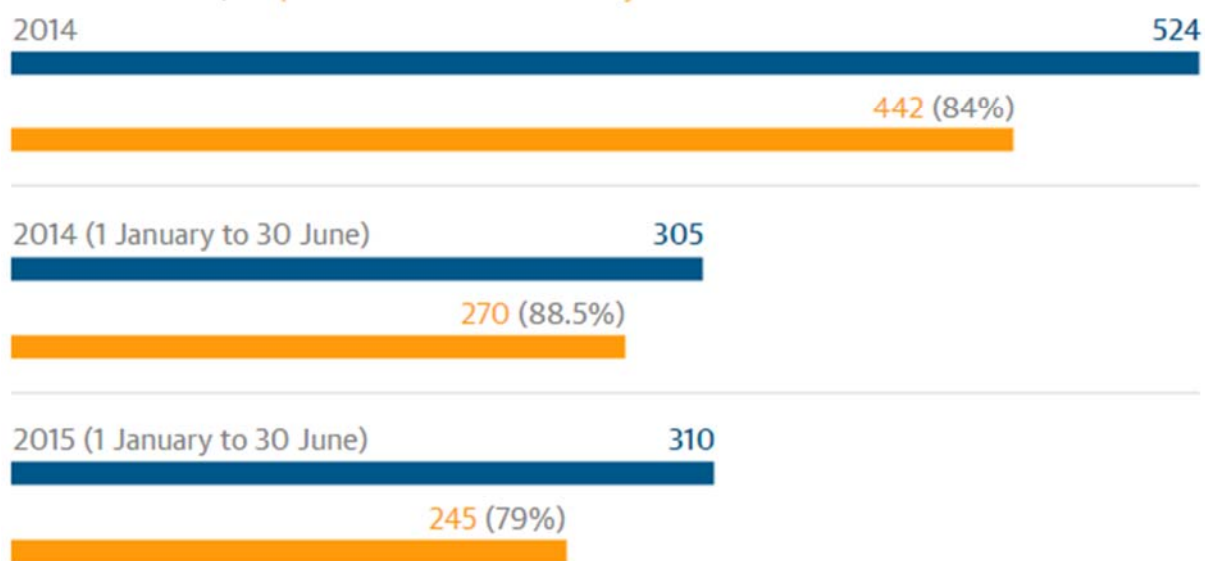
8. Přílohy

Příloha č. 1: Počet celkových leteckých zásahů NATO v porovnání s ruskou aktivitou (graf)

Nato

Approximate number of scrambles by Nato air forces

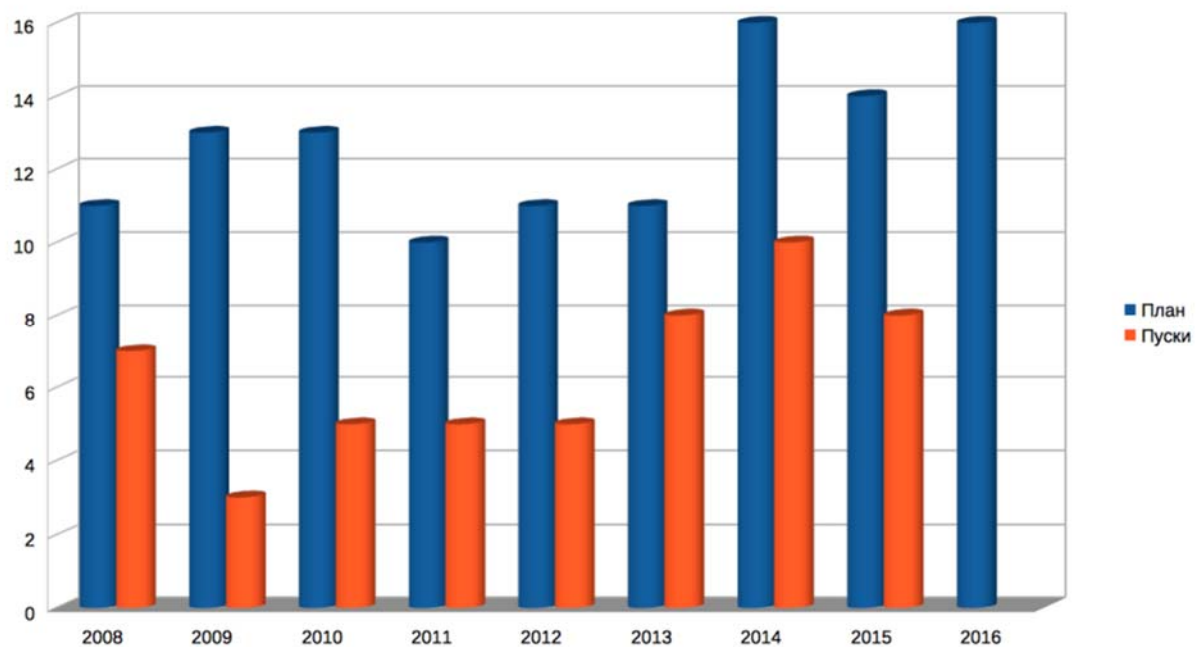
Total scrambles | Response to Russian air activity

Guardian graphic

Source: NATO

Zdroj: Nardelli, A., Arnett, G., 2015. NATO reports surge in jet interceptions as Russia tensions increase. *The Guardian*. Dostupné na: <http://www.theguardian.com/world/2015/aug/03/military-aircraft-interventions-have-surged-top-gun-but-for-real>.

Пříloha č. 2: Srovnání plánovaných ruských odpálení ICBM oproti uskutečněným (graf)

Zdroj: Slon Magazine, 2016. *RVSN vnov zaplanirovali rekordnoe kolicestvo puskov na 2016 god.* Dostupné na: https://slon.ru/posts/62254_